

7 APLIKACE PRÁVA

7.1 OBECNĚ O APLIKACI PRÁVA

Aplikací práva se rozumí forma realizace práva uskutečňovaná orgány veřejné moci, při níž dochází k podřazení konkrétní skutkové podstaty pod příslušnou abstraktní právní podstatu vyjádřenou v právní normě. Výsledkem procesu aplikace práva jsou akty aplikace práva neboli individuální právní akty. Individuálním právním aktem může být rozsudek o zrušení spoluvlastnictví, rozsudek o rozvodu manželství. Individuální právní akty (akty aplikace práva) mohou vydávat pouze orgány, a to jen ve věcech spadajících do rozsahu jejich pravomoci a působnosti.

Bez vydávání aktů aplikace práva by se nemohl uskutečnit vývoj společenských vztahů. Taktéž by nebyl naplněn účel práva, a to regulovat v přiměřené míře lidské chování.

7.1.1 PROCES APLIKACE PRÁVA

Proces aplikace práva je složitým myšlenkovým procesem, který probíhá v několika na sobě nezávislých úrovních a který zahrnuje činnost poznávací, hodnotící a rozhodovací. Tento proces můžeme rozdělit do tří etap:

- **Posouzení skutkových otázek** při řešení konkrétního případu. Jedná se o shromáždění právně významných informací o skutkové podstatě daného případu. Toto zjištění objektivní pravdy je možné zprostředkovaně prostřednictvím dokazování. Orgán aplikující právo hodnotí jednotlivé důkazy nejen samostatně, ale i ve vztahu k ostatním.
- **Posouzení právních otázek** spočívá ve výběru právní normy a její interpretace, tj. formální a obsahová analýza. V této etapě musí orgán aplikující právo provést výklad právní normy, při kterém je nutno vycházet z oficiálního textu právní normy.
- **Vydání rozhodnutí (individuálního právního aktu).** Rozhodnutí orgánu veřejné moci musí být vydáno na základě právních norem a v souladu s nimi a v jeho mezích. Při vydání rozhodnutí je orgánům veřejné moci přiznáno právo uvážení, přičemž možnost užití uvážení brání přepjatému formalismu a umožňuje zachování zákonnosti.

Druhy procesu aplikace práva jsou:

- občanské soudní řízení,
- zvláštní řízení soudní,

- trestní řízení,
- správní řízení,
- soudní řízení správní.

7.1.2 INDIVIDUÁLNÍ PRÁVNÍ AKTY

Individuální právní akty (akty aplikace práva) jsou rozhodnutí orgánu veřejné moci vydávaná na základě právních norem v konkrétních případech. Individuální právní akty zakládají, mění, ruší, určují či autoritativně zjišťují oprávnění a povinnosti subjektů nebo stanovují důsledky za porušení právních norem. Individuální právní akt je závazný a změněn nebo zrušen může být jen způsobem a orgánem stanoveným právními normami.

Individuální právní akty je možné dělit podle různých hledisek. K nejvýznamnějším patří dělení podle následků, které jsou s aktem aplikace práva spojeny. Podle tohoto kritéria rozlišujeme:

- **konstitutivní akty aplikace práva**, které nezávisle na vůli subjektů zakládají, mění nebo ruší právní poměr, například rozsudek o zrušení spoluvlastnictví, rozsudek soudu o rozvodu manželství apod. Vzhledem ke své povaze patří tyto individuální akty aplikace práva s konstitutivními účinky mezi právní skutečnosti;
- **deklaratorní akty aplikace práva** autoritativně zjišťují a konstatují existenci, resp. neexistenci právního poměru, například rozsudek o povinnosti zaplatit kupní cenu, rozhodnutí soudu o určení vlastnictví, rozsudek soudu o určení neplatnosti výpovědi. Na základě deklaratorních aktů nevznikají, nemění se ani nezánikají právní poměry a nepatří tedy mezi právní skutečnosti.

Od deklaratorních aktů aplikace práva je nutno odlišovat **osvědčení**, kterým orgán veřejné moci osvědčuje určitou skutečnost nebo existenci či neexistenci právního poměru. Může se jednat o výpis z obchodního rejstříku, výpis ze živnostenského rejstříku, výpis z rejstříku trestů. Písemné osvědčení má povahu veřejné listiny, přičemž se presumuje správnost obsahu listiny, tj. prokazuje, co je v něm osvědčeno, pokud to ovšem nebude přesvědčivějším způsobem vyvráceno.

Dalším rozdílem oproti deklaratorním aktům, které jsou vydávány veřejno-právním orgánem ve věci, ve které je mezi účastníky spor, zatímco osvědčení zpravidla osvědčuje skutečnost, o které není spor.

Podle podnětu, z něhož byly akty aplikace práva vydány:

- z vnějšího podnětu – tedy na návrh účastníka či účastníků řízení,
- z vlastní iniciativy – z úřední činnosti orgánu (*ex officio*).

Podle toho, jakým způsobem hodnotí počínání subjektu právního poměru:

- na akty, které směřují k realizaci dispozice, přičemž napomáhají nebo nutí účastníky, aby se zachovali podle dispozice právní normy,
- na akty, které směřují k realizaci sankce, na základě které dojde k nepříznivému následku v důsledku nedodržení dispozice, jsou závazné pouze pro státní orgány a účastníky, o jejichž právech a povinnostech se v řízení rozhoduje.

U individuálních právních aktů je důležité rozlišení jejich **účinnosti, právní moci a vykonatelnosti**. Z hlediska času nespádají tyto skutečnosti zpravidla v jeden okamžik. Účinností aktu aplikace práva rozumíme jeho způsobilost působit zamýšlené právní účinky. Nastává, má-li akt všechny náležitosti, dnem v aktu stanoveným nebo dnem oznámení subjektů, jimž je určen. V některých právními normami stanovených případech může být účinnost aktu odložena (například odvolání v soudním řízení) a akt se stane účinným až po rozhodnutí o prostředku, který měl odkladný účinek. O právní moci aktu aplikace práva hovoříme v okamžiku, kdy se akt stává nezměnitelným a závazným pro subjekty, jimž je určen. Zpravidla se jedná o případy, kdy již nelze akt napadnout řádnými opravnými prostředky. Možnost vymoci splnění povinností uložených subjektům, pokud je nesplnily dobrovolně, označujeme jako vykonatelnost aktu aplikace práva (podrobněji k uvedeným pojmům viz občanské soudní řízení).

7.1.3 JINÁ ČINNOST ORGÁNŮ VEŘEJNÉ MOCI

Činnost orgánů veřejné moci zahrnuje různé činnosti, postupy, jež mohou mít různý smysl, nejčastěji však jsou zakončeny vydáním aktu aplikace práva. Pro všechny druhy a formy činnosti orgánů veřejné moci platí, že jsou upraveny právními normami a orgán veřejné moci může postupovat jen na základě právních norem a v jejich mezích.

Kromě činností vyúsťujících ve vydání aktů aplikace provádějí orgány veřejné moci různé formy organizační činnosti rámcově právem upravené, zahrnující přípravu analýz pro návrhy zákonů, sledování výsledků určitých opatření. Dále sem patří rozmanité operativní úkony, jako jsou různé druhy evidence, soupisy atd.

Tyto činnosti nemají zpravidla bezprostřední vliv na právní postavení občanů a jiných subjektů práva. Mohou ovšem být předpokladem a součástí procesu, který vyúsťí ve vydání aktu, jenž se právního postavení subjektů týká.

7.1.4 UVÁŽENÍ ORGÁNU VEŘEJNÉ MOCI PŘI APLIKACI PRÁVNÍ NORMY

Relativní abstraktnost právní úpravy může dosáhnout takového stupně, že orgán veřejné moci je při aplikaci vázán pouze rámcově tak, aby mohl přihlížet ke konkrétním podmínkám jednotlivých případů a aby se zabránilo nežádoucímu formalismu. V takovém případě je ponecháno orgánům veřejné moci právo uvážení neboli je jím dána diskreční pravomoc.

Správní uvážení je institut, který přichází v úvahu tehdy, jestliže s existencí skutkového stavu není jednoznačně spojen jediný právní následek. Vázanost státních orgánů právními normami při vydávání aktů aplikace práva je proto nutné chápat jako vázanost relativní. Míra vázanosti orgánů veřejné moci právními normami závisí na řadě faktorů a podmínek, nejen na samotné povaze upravovaných vztahů, ale do jisté míry i na metodách a technice tvorby a aplikace práva, na charakteru právní kultury, na stupni centralizace státní moci a podmínkách dalších. Není možné, aby právo regulovalo činnost orgánů veřejné moci do všech podrobností.

Kromě institutu uvážení jsou v právu užívány abstraktní pojmy „bez zbytečného odkladu“, „dobré mravy“, „spravedlivé uspořádání“, „závažné porušení povinností“. Je třeba ovšem vzít v úvahu, že veřejný orgán je tu omezován obecnými principy práva, především zajišťováním spravedlnosti při rozhodování a dále ustálenou judikaturou soudů, včetně Evropského soudu.

7.2 OBČANSKÉ SOUDNÍ ŘÍZENÍ

7.2.1 PRAMENY PRÁVNÍ ÚPRAVY CIVILNÍHO PROCESU

Základním pramenem právní úpravy civilního soudního procesu je zákon č. 99/1963 Sb., **občanský soudní řád** a zákon č. 292/2013 Sb., **o zvláštních řízeních soudních**.

Občanský soudní řád upravuje postup soudů a účastníků v občanském soudním řízení tak, aby byla zajištěna spravedlivá ochrana soukromých práv a oprávněných zájmů účastníků, jakož i výchova k dodržování smluv a zákonů, k čestnému plnění povinností a úctě k právům jiných osob. V občanském soudním řízení soudy při projednávání a rozhodování dbají, aby nedocházelo k porušování práv a právem chráněných zájmů a aby práv nebylo zneužíváno.

Zákon o zvláštních řízeních soudních upravuje specifické typy řízení, přičemž kromě řízení, která jsou jednoznačně nesporné povahy (například řízení o některých podpůrných opatřeních, řízení ve věcech opatrovnictví člověka, řízení o povolení uzavřít manželství, řízení ve věcech osvojení atd.) nebo řízení ve zvláštních případech, obsahuje také řízení, která jsou považována za sporná, ale pro která platí určité výjimky z pravidel soudního řízení sporného.

Jedná se například o řízení o rozvod manželství. Tím, že toto řízení, byť svou povahou sporné, bude zařazeno do zákona o zvláštních řízeních soudních, budou všechna řízení týkající se rodinného práva (s výjimkou řízení ve věcech manželského majetkového práva a výživného mezi zletilými osobami, která probíhají čistě podle pravidel soudního řízení sporného, obsažena kompletně v jednom právním předpisu, a navíc dojde k odstranění všech výjimek z občanského soudního řádu, které se pro tato řízení uplatňují.

I když je civilní proces kodifikován, platí vedle výše uvedených právních předpisů i některé další předpisy:

- jsou to především normy ústavní: pro civilní proces jsou důležitá zejména některá ustanovení hlavy čtvrté **Ústavy ČR** a hlavy páté **Listiny základních práv a svobod**,
- **Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod**,
- **nařízení Evropského parlamentu a Rady EU č. 1215/2012, o pravomoci soudů o uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech občanskoprávních** (nařízení Brusel I bis),
- **nařízení Evropského parlamentu a Rady ES č. 1896/2006 o evropském platebním rozkazu**,
- **nařízení Evropského parlamentu a Rady ES č. 805/2004 o evropském exekučním titulu pro nesporné nároky**,
- **nařízení Evropského parlamentu a Rady ES č. 861/2007 o evropském řízení o drobných nárocích**,
- **zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích**, v platném znění,
- zákony, které jsou uceleně věnovány úpravě určitého **druhu řízení**:
 - zákon č. 182/2006 Sb., **o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)**, v platném znění,
 - zákon č. 216/1994 Sb., **o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů**, v platném znění;
- zákony, které se týkají pouze některých institutů civilního procesu nebo některých aspektů jeho úpravy:
 - zákon č. 91/2012 Sb., **o mezinárodním právu soukromém**,
 - zákon č. 36/1967 Sb., **o znalcích a tlumočnících**, v platném znění,
 - zákon č. 358/1992 Sb., **o notářích a jejich činnosti (notářský řád)**, v platném znění,

- zákon č. 85/1996 Sb., **o advokacii**, v platném znění,
- zákon č. 283/1993 Sb., **o státním zastupitelství**, v platném znění,
- zákon č. 121/2008 Sb., **o vyšších soudních úřednících a vyšších úřednících státního zastupitelství**, v platném znění,
- zákon č. 549/1991 Sb., **o soudních poplatcích**, v platném znění,
- zákon č. 120/2001 Sb., **o soudních exekutorech a exekuční činnosti**.

Mezi druhy civilního procesu zahrnujeme:

- řízení nalézací,
- řízení exekuční,
- řízení insolvenční,
- řízení rozhodčí,
- řízení zajišťovací.

Řízení nalézací je řízením, ve kterém soud zjišťuje, co je právem a co je povinností a vydává o tom autoritativní rozhodnutí, které lze zpravidla vykonat prostřednictvím řízení vykonávacího. Řízení nalézací se tradičně dělí na řízení **sporné** a **nesporné**.

ŘÍZENÍ SPORNÉ

V tomto řízení soud řeší spory a jiné právní vztahy mezi účastníky, které vyplývají ze soukromoprávních poměrů. Určitá osoba se dovolává u soudu ochrany ohroženého nebo porušeného práva, jež plyne ze soukromoprávních poměrů, tj. občanskoprávních, pracovněprávních, rodinněprávních. Předmětem ochrany je tvrzení existence tohoto práva, které vzniklo již před zahájením procesu. Toto řízení je možno charakterizovat určitými znaky, které ho zároveň odlišují od řízení nesporného.

Těmito **znaky** jsou:

- řízení je možno **zahájit pouze na návrh** (na základě žaloby),
- **účastníci řízení** jsou určeni žalobou a označováni jako **žalobce a žalovaný**,
- účastníci řízení stojí ve sporu proti sobě a mají **opačný zájem na výsledku sporu**,
- stěžejní zásadou tohoto řízení je **zásada dispoziční** a s ní související **zásada projednací** (srovnej níže),
- v tomto řízení platí **zásada formální pravdy**,

■ řízení má **reparační** funkci,

■ upraveno v **OSŘ**.

Příkladem žalob projednávaných v řízení sporném jsou žaloby o náhradu škody, o zaplacení dlužné částky, o splnění povinnosti vyplývající ze smlouvy, o určení vlastnického práva apod.

Rozsudky soudu vydané ve sporném řízení mají v naprosté většině deklaratorní účinky.

ŘÍZENÍ NESPORNÉ

Cílem nesporného řízení je úprava určitých právních vztahů ve veřejném zájmu. Jsou to vztahy, které jsou přesně definovány zákonem. Jedná se zejména o řízení ve věcech péče o nezletilé děti, řízení o způsobilosti k právním úkonům, řízení opatrovnické, řízení o prohlášení za mrtvého, řízení o určení, zda tu manželství je, či není, a další řízení stanovená zákonem o zvláštních řízeních soudních. Řízení nesporné je možno charakterizovat těmito **znaky**:

- předmětem řízení **není spor o právo mezi účastníky řízení**,
- řízení může být zahájeno **i bez návrhu**, to znamená buď na návrh určité osoby, která osvědčí právní zájem, nebo na základě vlastního rozhodnutí soudu, a to případně i na základě podnětu nějaké osoby či státního orgánu,
- **účastníky řízení** jsou navrhovatel a ti, o jejichž právech nebo povinnostech má být v řízení jednáno, a dále ti, které zákon za účastníky výslovně označuje,
- účastníci řízení **nejsou v postavení vzájemných odpůrců**, každý z účastníků má zásadně samostatné postavení, v tomto řízení může být – na rozdíl od řízení sporného – i pouze jeden účastník,
- nesporné řízení je ovládáno **zásadou oficiality**, která je opakem zásady dispoziční (srovnej níže) a znamená, že soud zahajuje řízení z důvodu ochrany zájmů společnosti sám i bez návrhu, tedy z úřední povinnosti (*ex officio*). Soud také výlučně určuje a řídí průběh celého řízení,
- s tím souvisí i uplatnění další zásady v tomto řízení – **zásady vyhledávací, také nazývané vyšetřovací** (srovnej níže),
- řízení má **preventivní** funkci,
- řízení je upraveno v **zákoně o zvláštních řízeních soudních**.

Rozsudky vydané v tomto řízení mají převážně **konstitutivní (právotvorné účinky)**.

Řízení vykonávací (exekuční) je řízením, ve kterém dochází k realizaci toho, co bylo jako právo v konkrétním případě v nalézacím řízení soudem stanoveno, ovšem jen pokud nedošlo k dobrovolnému plnění povinnosti. Exekuční řízení je přitom řízení zcela samostatné a na nalézacím řízení nezávislé. Projevuje se tím, že jeho prostřednictvím jsou vymáhány povinnosti, která byly uloženy rozhodnutími soudu, ale i rozhodnutí správních úřadů a jiných státních orgánů, přičemž tyto povinnosti nebyly plněny dobrovolně. Řízení nalézací a vykonávací jsou tedy dvě samostatné části jednoho občanského soudního řízení, jsou od sebe přesně odděleny. Právo by bylo samoúčelné, pokud by nebylo zajištěno jeho vymáhání. Je-li zajištěno, že soud rozhodne spor nebo upraví práva a povinnosti účastníků autoritativním způsobem, musí stát taktéž zajistit vymahatelnost tohoto nalezeného práva.

Za zvláštní druh civilního řízení je možno považovat tzv. **řízení zajišťovací**. V rámci tohoto řízení soud předběžně poskytuje ochranu porušeným nebo ohroženým právům. O právu, jemuž je taková předběžná ochrana poskytnuta, není však zatím rozhodnuto. Jde o ochranu posledního pokojného stavu, bez něhož by bylo ohroženo konečné rozhodnutí nebo jeho výkon (jde například o tzv. předběžné opatření a zajištění důkazů).

Mezi zvláštní druhy civilního procesu je řazeno **řízení insolvenční**. Insolvenční řízení je řízení návrhové, ve kterém se rozhoduje o úpadku a způsobech jeho řešení. Právní úprava je obsažena v zákoně č. 182/2006 Sb., přičemž insolvenční zákon předpokládá subsidiární použití OSŘ.

Dalším druhem civilního řízení je **rozhodčí řízení**, které je upraveno zákonem č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů. V rámci rozhodčího řízení účastníci dobrovolně přenesli pravomoc rozhodnout spor na soukromou fyzickou osobu, tj. rozhodce, nebo na stálý rozhodčí soud.

Podstatou rozhodčího řízení je přenesení projednávání a rozhodování určitých sporů ze soudů, do jejichž pravomoci patří, na soukromé fyzické osoby – rozhodce – nebo zvláštní stálé rozhodčí soudy. V rozhodčím řízení jsou řešeny zejména spory mezi podnikateli. V případě řešení sporů se spotřebitelem tyto musí být rozhodovány rozhodcem, který je zapsán na seznamu vedeném Ministerstvem spravedlnosti. Výsledkem rozhodnutí vydaného v tomto řízení je **rozhodčí nález**, který je rovněž vykonatelný v exekučním soudním řízení. Rozhodčí řízení je zpravidla jednoinstanční, pokud si strany v rozhodčí doložce neujednaly jinak. Ze zákonných důvodů je možné přezkoumat rozhodčí nález před civilním soudem.

7.2.2 ZÁKLADNÍ PRINCIPY CIVILNÍHO PROCESU

Základní zásady jsou určité **právní principy**, na kterých je postaven civilní proces. Tyto principy vyplývají z mezinárodních úmluv, kterými je Česká

republika vázána, z Ústavy, Listiny základních práv a svobod, procesních předpisů a Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen Úmluva). Základní principy civilního procesu provádí OSŘ.

Principem civilního řízení je zajištění spravedlivé ochrany soukromých práv a oprávněných zájmů účastníků, jakož i výchova k dodržování smluv a zákonů, k čestnému plnění povinností a k úctě k právům jiných osob. Civilní řízení má být jednou ze záruk spravedlnosti a práva, slouží k upevnování a rozvíjení zásad soukromého práva. V řízení má soud postupovat předvídatelně a v součinnosti s účastníky řízení tak, aby ochrana práv byla rychlá a účinná a aby skutečnosti, které jsou mezi účastníky sporné, byly podle míry jejich účasti spolehlivě zjištěny. Ustanovení občanského soudního řádu musí být vykládána a používána tak, aby nedocházelo k jejich zneužívání. Soudy poskytují účastníkům poučení o jejich procesních právech a povinnostech.

Ústavní pořádek ČR garantuje **rovnost** účastníků před soudem, **vázanost** soudu zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu, **zásadu veřejnosti, výkon soudní moci pouze soudem, výkon soudní moci jménem republiky, nezávislost a nestrannost soudů a soudců, princip zákonného soudu a zákonného soudce** (nikdo nesmí být odňat svému zákoněmu soudci) a **právo na soudní ochranu** (každý se může domáhat u soudu ochrany soukromého práva, které bylo ohroženo nebo porušeno).

Porušení základních principů civilního řízení je vždy důvodem pro použití **opravných prostředků**.

Jde o tyto **základní procesní zásady**:

- zásada rovnosti,
- zásada dispoziční (opakem je zásada oficiality),
- zásada projednací (opakem je zásada vyhledávací),
- zásada jednotnosti řízení – arbitrárního pořádku (opakem je zásada koncentrační),
- zásada volného hodnocení důkazů,
- zásada veřejnosti, ústnosti a přímosti,
- zásada rychlosti a hospodárnosti řízení,
- zásada formální pravdy (opakem je zásada materiální pravdy).

K jednotlivým **principům**:

ZÁSADA ROVNOSTI ÚČASTNÍKŮ

Předpokladem uplatnění zásady rovnosti účastníků a zajištění záruk správného a spravedlivého rozhodování je, aby v řízení rozhodoval soudce nepodjatý, který není v žádném osobním vztahu k účastníkům a jejich zástupcům

a který není v žádném směru zainteresován na výsledku řízení. Z toho důvodu mají účastníci právo vyjádřit se k osobám soudů, a to jen ve vztahu ke konkrétnímu případu. Tato rovnost platí bez ohledu na to, zda je účastníkem fyzická osoba, právnická osoba nebo stát. Všichni účastníci mají stejnou možnost předkládat soudu potřebné návrhy, vyjádření, navrhopat důkazy, vyjadřovat se ke všem skutečnostem. Princip je mimo jiné zaručen také právem na použití mateřského jazyka v řízení a právem na eventuální právní pomoc v řízení, směřující k tomu, aby ochrana práv byla efektivní.

ZÁSADA DISPOZIČNÍ

Tato zásada je stěžejní zásadou civilního řízení. Její uplatnění znamená, že procesní iniciativa je dána do rukou účastníků, kteří během soudního řízení činí vůči soudu procesní úkony, jež mají nejčastěji podobu návrhů. Žalobce podáním žaloby určuje, zda vůbec soudní spor proběhne a jaký bude jeho předmět, žalobce může vzít žalobu zpět a zabránit tak vydání soudního rozhodnutí, může také v průběhu řízení svůj návrh měnit, soud je naopak povinen rozhodnout o celém žalobním návrhu tak, jak jej stanovil žalobce, a nesmí jej překročit. Dispozičními procesními úkony účastníků jsou kromě žaloby například: uznání nároku, obrana žalovaného a jeho námítky, vzájemný návrh, soudní smír, podání odvolání, zpětvzetí žaloby apod.

Zásada oficiality se v civilním řízení uplatňuje spíše výjimečně, a to v řízení nesporném, které je upraveno zejména zákonem o zvláštních řízeních soudních. Soud je oprávněn zahájit toto řízení i bez návrhu. Řízení může být zahájeno i na návrh, ale dispoziční oprávnění účastníků jsou omezena nebo i zcela vyloučena (například nelze uzavřít smír). Průběh řízení určuje soud a pánem sporu není žádný z účastníků.

ZÁSADA PROJEDNACÍ

Projevem zásady projednací je povinnost účastníků poskytnout soudu všechny potřebné údaje týkající se skutkového stavu. Účastníci jsou povinni zejména splnit povinnost tvrzení, tedy tvrdit rozhodné skutečnosti, a povinnost důkazní, tedy navrhnout důkazy k prokázání tvrzení. Tyto povinnosti jsou doplněny břemenem tvrzení a důkazním břemenem, které lze vymezit jako procesněprávní odpovědnost účastníka. V případě důkazního břemene jde o odpovědnost, že tvrzené rozhodné skutečnosti budou prokázány a v rámci břemene tvrzení se jedná o odpovědnost, že soud se potřebnou rozhodnou skutečností dozví. Nesplnění těchto povinností účastníků řízení a neunesení břemen znamená neúspěch ve sporu.

Zásada vyšetřovací (vyhledávací) se v civilním procesu uplatňuje pouze v řízení nesporném. Soud je na základě zákona o zvláštních řízeních soudních oprávněn provádět i jiné důkazy ke zjištění skutkového stavu, než ty, které

byly výslovně navrženy. Za objasnění skutkového stavu potřebného pro rozhodnutí ve věci nese odpovědnost soud. Takovým postupem není dotčena či potřena možnost účastníka řízení uvádět rozhodné skutečnosti. Soud by ani v těchto zvláštních řízeních neměl plně nahrazovat procesní aktivitu účastníka. Z hlediska veřejného zájmu ale nelze v těchto typech řízení připustit, aby procesní neaktivita byla připisována k újmě účastníka řízení.

ZÁSADA VOLNÉHO HODNOCENÍ DŮKAZŮ

Soud hodnotí důkazy, které provedl, podle svého vnitřního přesvědčení, každý jednotlivě a všechny v jejich vzájemné souvislosti, přihlíží ke všemu, co v řízení vyšlo najevo. Nikde není stanoveno, jaký důkaz musí být použit a jak má být soudem hodnocen. Za důkaz může sloužit podle OSŘ vše, co přispěje k objasnění věci. Opakem této zásady by byla zásada legální teorie důkazní, kdy zákon stanoví důkazní sílu jednotlivých důkazních prostředků, popřípadě které důkazní prostředky a v jakém rozsahu jsou pro prokázání určitých skutečností nutné.

V našem právním řádu se setkáváme pouze s určitými prvky legální teorie důkazní. Příkladem je stanovení důkazní síly veřejných listin a dále zákon přikládá zvláštní důkazní sílu například tvrzení o tom, že účastník byl přímo nebo nepřímo diskriminován na základě svého pohlaví ve věcech pracovních. Důkaz výslechem účastníků řízení má podle OSŘ jen podpůrnou povahu (nařizuje se, pokud není důkazů jiných). S hodnocením důkazů, jakož i s tím, proč některý z navrhovaných důkazů nebyl proveden, se soud musí vypořádat v odůvodnění rozsudku.

ZÁSADA VEŘEJNOSTI, ÚSTNOSTI A PŘÍMOSTI

Tyto zásady se týkají toliko jednání před soudem, nikoliv celého řízení. Zásada veřejnosti a ústnosti vyplývá přímo z Ústavy (čl. 96 odst. 2). **Zásada veřejnosti** vyžaduje, aby řízení před soudem bylo vždy veřejné, výjimky z této zásady stanoví zákon (například v případech ohrožení státního, hospodářského, obchodního nebo služebního tajemství nebo v případech ohrožení mravnosti). Soud může také v jednotlivých případech odepřít přístup k jednání nezletilým nebo osobám, které by mohly rušit důstojný průběh jednání (například podnapilým). Tam, kde byla veřejnost vyloučena, musí být rozsudek vyhlášen vždy veřejně. Podle **zásady ústnosti** soud rozhoduje zásadně na základě poznatků, které získal ústním podáním v průběhu jednání. Ústní jednání zaručuje důkladnější projednání věci.

Zásada přímosti úzce souvisí se zásadou ústnosti a znamená, že soud je při jednání v přímém, osobním kontaktu s účastníky. Pokud se nechá účastník v řízení právně zastoupit, nemusí být fyzicky u jednání přítomen, ústně za něj

jedná právní zástupce. Jeho právem je však být u jednání osobně. Soud může rozhodnout, že jeho přítomnost je nutná, pokud ho chce v řízení vyslechnout.

ZÁSADA JEDNOTNOSTI ŘÍZENÍ (ARBITRÁRNÍHO POŘÁDKU)

Princip jednotnosti řízení znamená, že řízení tvoří od zahájení až po vydání rozhodnutí jeden celek a není v něm závazně stanoven postup procesních úkonů. Tento postup v podstatě určuje soud. Podle této zásady mohou účastníci své návrhy, nová tvrzení a nové důkazy předkládat kdykoliv během celého řízení. Opakem této zásady je **princip koncentrační** (legálního pořádku), podle kterého lze určité návrhy, tvrzení a důkazy soudu předkládat pouze v určitém stadiu řízení, a to pod sankcí prekluze. V našem právním řádu platí zásada jednotnosti řízení, avšak tato zásada je v určitých druzích řízení prolomena ve prospěch zásady legálního pořádku. Například ve věcech ochrany osobnosti, ve sporech vyvolaných konkurzem a vyrovnáním a v dalších věcech uvedených taxativně v OSŘ (ustanovení § 118b) jsou účastníci povinni uvést rozhodné skutečnosti a označit důkazy nejpozději do skončení prvního jednání. K později uvedeným skutečnostem a důkazům se – až na výjimky – nepřihlíží. Dále jde o důkazní povinnost účastníků v řízení sporném, kdy důkazy musí být označeny dříve, než soud ve věci vyhlásí rozsudek, neboť později uplatněné skutečnosti a důkazy jsou odvolacím důvodem jen za určitých podmínek.

ZÁSADA RYCHLOSTI A HOSPODÁRNOSTI ŘÍZENÍ

Zákon klade důraz na efektivnost jednání. Soud je povinen po zahájení řízení postupovat i bez dalších návrhů tak, aby byla věc co nejrychleji projednána a rozhodnuta. Tento požadavek je rovněž vyjádřen v čl. 38 odst. 2 Listiny. V zákoně se tento princip promítá na různých místech, zejména zavedením prvků koncentrace, která znamená povinnost účastníků předložit soudu včas důkazy pro svá tvrzení (v některých případech do konce prvního jednání). Tato povinnost se týká řízení sporného a její nesplnění znamená pro účastníka ztrátu možnosti použít důkazy později. Při nečinnosti žalovaného zákon dokonce stanoví za určitých okolností fikci uznání nároku žalovaným.

ZÁSADA FORMÁLNÍ (PROCESNÍ) PRAVDY A MATERIÁLNÍ PRAVDY

Zásada formální pravdy v praxi znamená, že soud rozhoduje v konkrétním řízení podle tvrzení, skutečností a důkazů, které mu poskytli účastníci řízení a které v řízení vyšly najevo. Soud může provést jiné než účastníky navržené důkazy v případech, kdy jsou potřebné ke zjištění skutkového stavu a vyplývají-li z obsahu spisu. Podle ustanovení § 153 odst. 1 OSŘ platí, že základem rozhodnutí je zjištěný skutkový stav, který je výsledkem důkazní aktivity účastníků.

O čem se soud nedozvěděl nebo co mu nebylo prokázáno, nemůže vzít při rozhodování v úvahu. Tato zásada se uplatňuje v řízení sporném. Soud zde nemá povinnost sám vyšetřovat rozhodné skutečnosti a provádět důkazy, které nikdo nenavrhl. Účastníci sami nesou procesní odpovědnost za to, že se jim podaří určitě skutečnosti prokázat. Soud rozhoduje na základě toho, co bylo v řízení prokázáno, tedy na základě formální pravdy, i když skutečnost může být odlišná. Pokud bude například podána žaloba na zaplacení kupní ceny za automobil ve výši 150 000 Kč, ale žalovaný bude skutečnost popírat a bude tvrdit, že se jednalo o dar, pokud žalobce neprokáže, že se jednalo o kupní smlouvu, neunesse důkazní břemeno, a žaloba bude soudem zamítnuta.

Naopak v řízení nesporném, kde se uplatňuje zásada materiální pravdy, nese tuto procesní odpovědnost za zjištění skutečné pravdy soud. Účastníci řízení stejně jako v řízení sporném označují rozhodné skutečnosti a důkazy, ale i kdyby sami byli nečinní, nenesou procesní odpovědnost. Neznamena to neúspěch v řízení. Soud má povinnost dobrat se v řízení pravdy a za tím účelem musí sám pravdu „vyšetřit“.

7.2.3 SUBJEKTY CIVILNÍHO PROCESU

Subjekty řízení tvoří dvě skupiny. Jejich postavení v procesněprávních vztazích je rozdílné. Jsou to jednak **soudy**, jakožto státní orgány, oprávněné rozhodovat o právech, právem chráněných zájmech a povinnostech, jednak ti, o jejichž právech a oprávněných zájmech je v řízení jednáno a rozhodováno, tedy **účastníci řízení**, kteří jsou vůči soudu v podřízeném postavení. Jejich postavení je však neméně významné, neboť je na jejich vůli, zejména ve sporném řízení, zda vůbec proces proběhne a jaký bude jeho předmět. Uvedené subjekty jsou obligatorní, v každém jednotlivém řízení. Kromě nich vystupují v občanském soudním řízení další subjekty, kterými jsou státní zastupitelství a Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových.

Soudy

Státními orgány, kterým je státem svěřen výkon soudnictví, jsou **soudy**. Právní úprava organizace soudnictví v ČR vychází z čl. 91 Ústavy a podrobněji je upravena zákonem č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích, ve znění pozdějších změn a doplňků.

Jednotnou soustavu obecných soudů v České republice tvoří:

- Nejvyšší soud se sídlem v Brně,
- vrchní soudy v Praze a v Olomouci,
- krajské soudy, činnost krajského soudu vykonává pro území hl. města Městský soud v Praze, pro oblast Středočeského kraje působí Krajský soud v Praze,

- okresní soudy, na území hlavního města Prahy jsou to obvodní soudy, působnost okresního soudu pro město Brno vykonává Městský soud v Brně jako soud okresní.

Podrobněji je o soustavě soudů pojednáno v kapitole 12.4.1.

Obsazení soudů řeší čl. 94 Ústavy, kde je uvedeno, že zákon stanoví případy, kdy **soudci rozhodují v senátu** a jaké je jeho složení. V ostatních případech rozhodují **samosoudci**. Z toho vyplývá, že české soudnictví není založeno na základě senátního rozhodování, ale pravidlem je rozhodování samosoudcem. Toto pravidlo platí pouze při rozhodování v prvním stupni, na vyšších stupních vždy rozhoduje senát.

Senáty jsou tříčlenné, s výjimkou senátu Nejvyššího soudu, který má při rozhodování o dovoláních proti rozhodnutím vrchních soudů pět členů. Senátu může předsedat jen soudce, který byl jmenován předsedou senátu. Ostatními členy senátu jsou u okresních a krajských soudů, jako soudů první instance, přísedící, u soudů vyšších soudci. V odvolacím a dovolacím řízení rozhoduje vždy senát.

Samosoudcem může být každý soudce, tedy i ten, jenž není jmenován do funkce předsedy senátu. Soudci jsou vždy jmenováni prezidentem, se souhlasem předsedy vlády, na neomezenou dobu. Přísedící jsou voleni obecními zastupitelstvy v obvodu příslušného soudu z kandidátů navržených členy těchto zastupitelstev podle zákona o obcích. Ustanovování a postavení soudců a přísedících právně upravuje zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, v platném znění.

K zániku funkce soudce dochází bez ohledu na vůli prezidenta, který soudce jmenoval: odvoláním, vzdáním se funkce, zproštěním (i dočasným) funkce a zánikem funkce ze zákona.

V prvním stupni jedná a rozhoduje:

- u okresních soudů samosoudce, s výjimkou věcí pracovních a dalších věcí, o nichž to stanoví zákon,
- u krajských soudů ve věcech, kdy rozhodují jako soudy 1. stupně, uvedených taxativně v OSŘ, rozhodují samosoudci, v odvolacím řízení jedná a rozhoduje senát,
- vrchní soudy a Nejvyšší soud jednájí a rozhodují vždy v senátech.

VYLOUČENÍ SOUDCŮ

Základním požadavkem, který je na soudce kladen, je jeho **nestrannost**. Proto zákon upravuje institut vyloučení soudců z důvodů uvedených v OSŘ. Tyto důvody jsou dány jejich:

- poměrem k projednávané věci,

- poměrem k účastníkům řízení,
- poměrem k zástupcům účastníků.

Zároveň zákon nepřipouští, aby u soudů vyššího stupně rozhodoval soudce, který věc rozhodl u soudu prvního stupně, a naopak.

ÚČASTNÍCI ŘÍZENÍ

Účastníci řízení mají v občanském soudním řízení **zvláštní procesní práva a povinnosti**, stanovené zákonem.

Občanský soudní řád obsahuje definice účastníků pro sporné a zajišťovací řízení:

- účastníkem řízení je **žalobce a žalovaný**. Žalobce je ten, kdo podává žalobu a určuje v ní předmět sporu a žalovanou stranu. Tato definice účastníků řízení platí v řízení sporném.
- v zajišťovacím řízení je účastníkem **navrhovatel a ti, kteří by jimi byli, kdyby šlo o věc samu**.

Další definice účastníků je obsažena v zákoně o zvláštních řízeních soudních:

- v řízení, které může být zahájeno i bez návrhu, jsou účastníky **navrhovatel a ten, o jehož právech nebo povinnostech má být v řízení jednáno**. Tato druhá definice se týká pouze řízení nesporného. Osoba, která má být účastníkem, musí mít tedy určitý vztah k subjektivním právům nebo povinnostem, o kterých se má v řízení jednat. Jde-li však o řízení o neplatnost manželství nebo o určení, zda tu manželství je, či není, jsou účastníky pouze manželé.
- účastníky řízení jsou také **navrhovatel a ten, kterého zákon za účastníka označuje**. Jedná se opět především o účastníky řízení nesporných. Zákon o zvláštních řízeních soudních u jednotlivých řízení přímo taxativně stanoví, které osoby to jsou (jde například o řízení o dědictví, řízení o osvojení, řízení o úschovách, řízení o určení otcovství souhlasným prohlášením rodičů apod.).

Od subjektů řízení je nutno odlišit tzv. **osoby zúčastněné na řízení**. Jsou to osoby, které se řízení aktivně zúčastnily, ale o jejich právech se v řízení nerozhoduje. Jsou to svědci, znalci, soudní zapisovatel zástupce účastníků, správce dědictví, správce podniku, insolvenční správce svědci atd.

7.2.4 PODMÍNKY ŘÍZENÍ

Po zahájení řízení předseda senátu zkoumá, zda jsou splněny podmínky řízení a zda byly odstraněny případné vady v žalobě. Jako podmínky řízení označuje zákon takové podmínky (předpoklady), které musí být splněny, aby

civilní soudní řízení mohlo vůbec proběhnout a aby v něm mohlo být rozhodnuto ve věci samé.

Předpokladem zkoumání podmínek řízení je podání žaloby, neboť z označených účastníků řízení, vylíčení rozhodujících skutečností a ze žalobního návrhu soud usuzuje na splnění podmínek řízení. **Soud je povinen zkoumat**, zda jsou tyto podmínky splněny (zda existují) po celou dobu trvání procesu, od zahájení řízení až po definitivní ukončení celého řízení. Jde-li o nedostatek podmínky řízení, který nelze odstranit, soud řízení zastaví. Jde-li o nedostatek podmínky řízení, který lze odstranit, učiní k tomu soud vhodná opatření. Nezdaří-li se nedostatek podmínky řízení odstranit, soud řízení zastaví. **Soud nesmí v tomto případě o věci samé rozhodnout**. Pokud by rozhodl ve věci a nebyly by splněny podmínky řízení, je to vždy důvodem pro použití jak řádných, tak i mimořádných opravných prostředků.

Tyto podmínky nejsou v zákoně vyjmenovány taxativně, v jednom ustanovení, na jednom místě, ale vyplývají z jeho jednotlivých ustanovení.

Patří mezi ně:

- **pravomoc** soudu jednat a rozhodovat v konkrétní věci,
- **příslušnost** soudu,
- **způsobilost být účastníkem řízení**,
- **procesní způsobilost**,
- **zastoupení** procesně nezpůsobilého účastníka řízení,
- **aktivní věcná legitimace, pasivní věcná legitimace**,
- **podnět k zahájení řízení (žaloba, návrh na zahájení řízení)** nebo vydání **usnesení** soudu o jeho zahájení,
- splnění **poplatkové povinnosti**,
- překážka věci rozsouzené (**rei iudicatae**),
- překážka věci zahájené (**litispendence**),
- rozhodování zákonným **nepodjatým soudcem** a rozhodování ve **správném obsazení** soudu.

7.2.4.1 PRÁVOMOC SOUDU

Pravomoc soudů určuje, o čem soudy mohou, resp. musí jednat a rozhodovat. Pravomocí civilních soudů rozumíme vymezení okruhu věcí, které soudy projednávají a rozhodují. Tato pravomoc je dána zákonem. V civilním řízení jsou projednávány a rozhodovány spory a jiné právní věci, které vyplývají z poměrů soukromého práva. Soudům jsou dále zákonem svěřeny do rozhodování i jiné právní věci z poměrů soukromého práva, o kterých rozhodly jiné orgány než soudy (například rozhodování katastrálních úřadů, rozhodování Českého

telekomunikačního ústavu či rozhodování Energetického regulačního úřadu). Jiné věci projednávají soudy jen, pokud tak stanoví zákon. I při přenesení pravomoci na úřad je nutno zachovat soudní kontrolu nad rozhodováním jiného orgánu, přičemž jde o naplnění ústavního požadavku (katastr, ČTU, ERU).

Civilní pravomoc soudů je užším pojmem než pravomoc soudů a vztahuje se pouze na rozhodování a projednávání záležitostí v civilním procesu (existuje také například trestněprávní, správněprávní či ústavněprávní soudní pravomoc).

Výjimky ze soudní pravomoci lze stanovit pouze na základě zákona. Jednou z těchto výjimek je přenesení pravomoci ze soudu na rozhodce v těch případech, kdy lze uzavřít rozhodčí doložku. Po uzavření platné rozhodčí doložky není dána pravomoc soudů.

Nedostatek pravomoci soudů danou věc projednat a rozhodnout je neodstranitelným nedostatkem podmínky řízení, který v každé fázi řízení vede k jeho zastavení usnesením soudu a po právní moci k postoupení věci příslušnému orgánu.

7.2.4.2 PŘÍSLUŠNOST SOUDU

Základní podmínkou pro uplatnění nároku v občanském soudním řízení je, aby spadala do jeho pravomoci. Je-li dána pravomoc, je nutno se zabývat otázkou, který ze soudů bude rozhodovat v prvním stupni, tedy který soud je věcně a místně příslušný.

Rozeznáváme:

- **Věcnou příslušnost**, kterou stanoví zákon tak, že v prvním stupni rozhodují okresní soudy (jde o tzv. obecnou věcnou příslušnost), není-li zákonem stanoveno jinak. Krajské soudy rozhodují v případech stanovených zákonem. Může se jednat o věci, které jsou skutkově či právně obtížnější. V prvním stupni je k rozhodování věcně příslušný i Nejvyšší soud, stanoví-li tak zvláštní předpis.
- **Místní příslušnost** určuje, který z daných věcně příslušných soudů bude projednávat konkrétní věc. Zákon stanoví obecné pravidlo pro určení místní příslušnosti, a to tak, že místně příslušný je **obecný soud** účastníka, proti němuž návrh směřuje (**žalovaného**), není-li stanoveno jinak. Tento obecný soud se určuje rozdílně podle toho, zda je žalovaným osoba fyzická, právnická nebo stát. Pokud je žalovaným **fyzická osoba**, je jejím obecným soudem ten okresní soud, v jehož obvodu **má bydliště**, nemá-li bydliště, v jehož obvodu **se zdržuje**. Má-li fyzická osoba bydliště na více místech, jsou jejím obecným soudem všechny okresní soudy, v jejichž obvodu bydlí s úmyslem zdržovat se tam

trvale. Takže žalobce si může vybrat kterýkoliv z nich. U fyzických osob, které jsou **podnikateli**, je ve věcech vyplývajících z podnikatelské činnosti místně příslušný ten okresní soud, v jehož obvodu mají **sídlo**; **nemá-li sídlo**, určuje se místní příslušnost podle předchozích pravidel. Obecným soudem **právnícké osoby** je okresní soud, v jehož obvodu má sídlo. Obecným soudem **státu** je okresní soud, v jehož obvodu má sídlo organizační složka státu příslušná podle zvláštního právního předpisu. U **obcí** je to soud, v jehož obvodu má obec své území. Obecným soudem **vyššího územněsprávního celku** je soud, v jehož obvodu mají sídlo jeho orgány.

V některých případech stanoví zákon kromě výše uvedených pravidel pro stanovení místní příslušnosti také tzv. **výlučnou místní příslušnost**. Namísto obecného soudu je například místně příslušný soud, v jehož obvodu je nemovitá věc, týká-li se řízení jí, u něhož probíhá řízení o úschovách, jde-li o rozhodnutí, že ten kdo odporoval vydání předmětu úschovy žadateli, je povinen s ní souhlasit nebo u něhož je prováděn výkon rozhodnutí, jde-li o vylučovací žalobu.

V některých případech dává zákon na výběr při volbě místní příslušnosti (tzv. **alternativní příslušnost**), kdy **vedle obecného soudu** je k projednání věci příslušný i další soud, stanovený zákonem. Výběr náleží žalobci, přičemž se například může jednat o soud, kde má žalovaný stálé pracoviště, kde je umístěna organizační složka závodu či došlo ke skutečnosti, která zakládá právo na náhradu újmy.

Ve věcech týkajících se vztahů mezi podnikateli vyplývajících z podnikatelské činnosti se mohou účastníci řízení **písemně dohodnout** o tom, který soud bude jako místně příslušný projednávat a rozhodovat jejich věc. Jde o tzv. **prorogaci**. Tato prorogace je vyloučena v případech výlučné místní příslušnosti.

Výše uvedená pravidla určení místní příslušnosti platí zejména pro **řízení sporná**.

Pro řízení nesporná určuje zákon o zvláštních řízeních soudních místní příslušnost jinak, neboť i účastníci řízení jsou určeni zákonem jinak. Není zde žalovaná strana.

Soud, který je místně příslušný podle pravidel určených **v době zahájení řízení**, je místně příslušný, i když se v průběhu řízení změní okolnosti určující tuto příslušnost (zásada *perpetuatio fori* – trvání místní příslušnosti). Soud zkoumá místní příslušnost předtím, než začne jednat ve věci samé, u případů, kdy se rozhoduje bez jednání před vydáním rozhodnutí. Později ji zkoumá jen

k námitce účastníka řízení, která musí být uplatněna při prvním úkonu, který účastníku přísluší.

Pokud bude žaloba podána u soudu, který není místně příslušný, postoupí jí soud i bez návrhu soudu místně příslušnému, o čemž účastníky řízení vyrozumí, přičemž účinky zahájení řízení zůstávají zachovány.

Funkční příslušnost určuje, který soud rozhoduje o opravných prostředcích proti rozhodnutí soudu první instance. V civilním procesu platí zásada dvouinstančnosti řízení, takže o opravných prostředcích proti rozhodnutím soudů, které jsou věcně příslušné projednávat a rozhodovat věci v první instanci, rozhoduje zásadně soud instančně vyšší. Tedy pokud je věcně příslušný v první instanci soud okresní, rozhoduje o řádných opravných prostředcích soud krajský. Pokud je věcně příslušný v první instanci soud krajský, je druhoinstančním soudem soud vrchní. Funkční příslušnost při rozhodování o mimořádných opravných prostředcích, resp. dovolání je dána k Nejvyššímu soudu.

7.2.4.3 ZPŮSOBILOST BÝT ÚČASTNÍKEM ŘÍZENÍ

Způsobilost být účastníkem řízení je způsobilost mít procesní práva a povinnosti. Tuto způsobilost má každý, kdo má právní osobnost, tedy fyzické a právnické osoby. Způsobilost být účastníkem řízení nemají například fyzické osoby, které podnikají pod společným jménem, aniž by založily právnickou osobu, a to na základě smlouvy o společnosti podle občanského zákoníku. Takové osoby nemohou pod tímto společným jménem podat žalobu, ani nemohou být žalovány. Jde o neodstranitelný nedostatek podmínky řízení. Řízení nemůže proběhnout.

7.2.4.4 PROCESNÍ ZPŮSOBILOST

Procesní způsobilost je způsobilost účastníků vykonávat práva a povinnosti účastníka řízení, a to buď samostatně, nebo prostřednictvím zvoleného zástupce. Procesní způsobilost je přiznána každému v tom rozsahu, v jakém má svéprávnost. Kdo jedná před soudem jménem právnických osob, státu, obcí a vyšších územně samosprávných celků, upravuje OSŘ v ustanovení § 21 a násl. Účastník, který nemá procesní způsobilost, musí být v řízení zastoupen, a to především svým zákonným zástupcem. Kdo je zákonným zástupcem určité osoby, stanoví předpisy hmotného práva.

7.2.4.5 ZASTOUPENÍ PROCESNĚ NEZPŮSOIBILÉHO ÚČASTNÍKA ŘÍZENÍ

Každá osoba může před soudem jednat přímo sama nebo se může nechat v řízení zastoupit zástupcem, kterého si zvolí. Zástupcem může být pouze fyzická osoba (nejčastěji to bude advokát), výjimky stanoví zákon – například zastupování členů odborové organizace odborovou organizací. V téže věci může mít účastník současně jen jednoho zvoleného zástupce. V některých

případech náš právní řád stanoví povinné právní zastoupení. Jedná se o řízení o dovolání, řízení v rámci správního soudnictví a řízení před Ústavním soudem. Pokud určitá osoba nemá procesní způsobilost, musí být v řízení zastoupena. Občanský soudní řád upravuje zastoupení na základě zákona, zastoupení na základě plné moci a zastoupení na základě rozhodnutí soudu. Zástupce účastníka řízení činí v řízení procesními právními úkony jménem a na účet zastoupeného.

7.2.4.6 AKTIVNÍ A PASIVNÍ VĚCNÁ LEGITIMACE V OBČANSKÉM SOUDNÍM ŘÍZENÍ

Podle toho, zda jde o právo na straně žalobce nebo povinnost na straně žalovaného, rozlišujeme aktivní a pasivní legitimaci. Žalobce je aktivně legitimován, jestliže mu svědčí právo z hmotněprávního vztahu, jehož ochrany se prostřednictvím soudu domáhá. Žalovaný je pasivně legitimován, jestliže má skutečně povinnost, jejíhož splnění se žalobce soudní cestou domáhá nebo která má být určena. Když například soud v řízení zjistí, že žalobce není vlastníkem věci, ačkoliv to o sobě tvrdí a domáhá se ochrany jako by vlastník byl, zamítne žalobu pro nedostatek aktivní věcné legitimace. Žalovaný je pasivně věcně legitimován, když má skutečně povinnost, jejíhož splnění se žalobce domáhá, například když žalovaný skutečně odpovídá za škodu, jejíž náhrady se žalobce domáhá.

7.2.4.7 ŽALOBA

Návrh na zahájení řízení je označován ve sporném nalézacím řízení jako **žaloba**, přičemž musí mít náležitosti stanovené zákonem. Jedná se o procesní úkon, který je projevem dispoziční zásady.

Obecné náležitosti každého podání (ustanovení § 42 odst. 4 OSŘ) jsou:

- kterému soudu je určeno,
- kdo je činí,
- které věci se týká,
- co sleduje,
- datum a podpis.

Podání je možno učinit písemně. Písemné podání se činí v listinné nebo elektronické podobě prostřednictvím veřejné datové sítě nebo telefaxem.

Podání učiněná v elektronické podobě nebo telefaxem, která obsahují návrh ve věci samé, je třeba písemně doplnit nejpozději do tří dnů. To neplatí, je-li elektronické podání podepsáno uznávaným elektronickým podpisem.

Návrh v listinné podobě je třeba předložit s potřebným počtem stejnopisů tak, aby jeden stejnopis zůstal u soudu a aby každý účastník dostal jeden stejnopis.

Zvláštní náležitosti pro návrh na zahájení řízení (žalobu) stanoví OSŘ v ustanovení § 79, kde je určeno, že **kromě obecných náležitostí** uvedených výše musí návrh na zahájení řízení obsahovat:

- jméno, příjmení a bydliště účastníků (obchodní firmu nebo název a sídlo právnické osoby, označení státu nebo příslušného státního orgánu, který za stát před soudem vystupuje), popřípadě rodná čísla nebo identifikační čísla účastníků,
- označení případných zástupců účastníků,
- vylíčení rozhodujících skutečností,
- označení důkazů, jichž se navrhovatel dovolává,
- žalobní petit, tedy určení, čeho se navrhovatel domáhá,
- v obchodních věcech identifikační číslo právnické osoby či fyzické osoby – podnikatele,
- popřípadě další údaje potřebné k identifikaci účastníků,
- ve věcech, v nichž je účastníkem řízení svěřenský správce, musí návrh dále obsahovat i označení, že se jedná o svěřenského správce, a označení svěřenského fondu,
- žalobce je povinen připojit k žalobě **listinné důkazy**, jichž se dovolává, a to v listinné nebo elektronické podobě.

Žalobu (návrh na zahájení řízení) soud doručí ostatním účastníkům do vlastních rukou. Žalobce (navrhovatel) může obeznámit žalovaného (ostatní účastníky řízení) s obsahem návrhu tím, že vedle stejnopisu žaloby (návrhu) doručovaného soudem mu sám zašle další stejnopis.

Pokud návrh na zahájení řízení nemá potřebné obsahové náležitosti, jde o návrh neúplný nebo nesprávný. V tomto případě předseda senátu vyzve navrhovatele usnesením, aby takový návrh doplnil nebo opravil, přičemž mu k tomu určí lhůtu a poučí ho o tom, že jinak bude řízení zastaveno.

Druhy žalob

- **Žaloby na plnění povinnosti**, která může spočívat v plnění zákonné či smluvní povinnosti, z porušení práva. Může spočívat v žalobě na vydání, dodání nebo zaplacení částky. Například žaloba o zaplacení, vyklizení. Může spočívat ve vykonání právního jednání nebo práce. Například žaloba na převod věcného práva. Dále se jedná o povinnost spočívající ve zdržení se určitého chování či strpění chování (například žaloba z rušené držby). Rozsudky v těchto věcech mají pouze deklaratorní účinky, neboť povinnost již existovala před soudním sporem. Rozsudky vydané v tomto řízení jsou exekučním titulem – každá povinnost

jimi stanovená musí být vynutitelná některým z exekučních prostředků.

- **Žaloby na určení** směřují k vydání rozhodnutí konstatujícího, že zde nějaký právní vztah či subjektivní právo existuje, či neexistuje. Jejich přípustnost je podmíněna naléhavým právním zájmem (ustanovení § 80 OSŘ). Určení existence či neexistence právního vztahu je vždy deklaratorní povahy.
- **Žaloby právotvorné** (o založení, změnu či zrušení právního poměru) Všude tam, kde má soud zakládat, měnit nebo rušit právní vztahy – konstituovat, je zapotřebí výslovné ustanovení zákona. Například ve věcech neplatnosti usnesení členské schůze, změny a zrušení společného jmění manželů, založení věcného břemene, povolení nezbytné cesty.
- **Žaloby excindační** jinak také nazývané jako vylučovací jsou žaloby uplatňující se podle ustanovení § 256 OSŘ při výkonu rozhodnutí soudního či exekučního a to z důvodu vyloučení věci či věcí z výkonu tohoto rozhodnutí, jež nenáleží do majetku osoby, proti níž rozhodnutí směřuje.
- **Žaloby statusové** nejsou upraveny v OSŘ, ale byly přeneseny do zákona o zvláštních řízeních soudních (o rozvodu, neplatnosti manželství, určení, zda tu manželství je, či není, určení otcovství, osvojení, způsobilosti k právním úkonům, prohlášení za mrtvého). Žaloby (návrhy) statusové směřují k autoritativní úpravě osobního stavu fyzické osoby, který zpravidla nelze upravit jinak než soudní cestou. Rozsudky vydané v těchto věcech mají téměř vždy konstitutivní účinky a jsou závazné pro každého.

Splnění poplatkové povinnosti je další procesní podmínkou. Soudní poplatky jsou stanoveny zákonem o soudních poplatcích č. 549/1991 Sb. Sazby poplatků jsou dány pevnou částkou nebo procentem ze základu poplatku. Podaný návrh podléhá soudnímu poplatku, který je splatný dnem jeho podání. Poplatník může být ve výjimečných případech za splnění zákonem stanovených podmínek od soudních poplatků osvobozen. O tom soud na jeho žádost rozhodne usnesením. Poplatky, které nejsou vyšší než 5 000 Kč, se platí kolkovými známkami. Vyšší poplatky se platí převodem na účet příslušného soudu. Nezaplacení soudního poplatku má po výzvě poplatníka soudem, aby soudní poplatek zaplatil ve lhůtě, kterou mu určí, za následek zastavení soudního řízení.

Překážka věci rozsouzené – *rei iudicatae* patří mezi tzv. negativní procesní podmínky. Pokud bylo již jednáno a pravomocně rozhodnuto o témže předmětu řízení mezi stejnými účastníky řízení, je zde překážka věci rozsouzené a žádný soud nemůže ve stejné věci znovu jednat a rozhodovat. Tato překážka

tedy brání dvojímu projednávání a rozhodování téže věci mezi stejnými účastníky řízení nebo jejich právními nástupci. Zjistí-li soud existenci této překážky, je povinen řízení zastavit.

Překážka věci zahájené – litispendence je druhou tzv. negativní procesní podmínkou. Zákon stanoví, že pokud bylo již zahájeno řízení v určité věci mezi určitými účastníky řízení, ačkoliv dosud nebylo skončeno, nemůže být zahájeno další řízení v téže věci. Soud je vázán i rozhodčí smlouvou, a tak taková smlouva brání projednání věci soudem. Zjistí-li soud, že o téže věci mezi stejnými účastníky již probíhá řízení nebo existuje rozhodčí smlouva, je povinen řízení zastavit pro překážku litispendence.

Obě negativní procesní podmínky jsou projevem zásady *ne bis in idem* (ne dvakrát v téže věci).

7.2.5 ŘÍZENÍ V PRVNÍM STUPNI

7.2.5.1 ZAHÁJENÍ ŘÍZENÍ

Řízení je zahájeno **dnem, kdy došel soudu návrh** na zahájení řízení (žaloba) nebo dnem, kdy **bylo vydáno usnesení**, podle něhož se řízení zahajuje i bez návrhu.

Se zahájením řízení jsou spojeny dva důležité právní účinky, které trvají po celou dobu řízení, až do jeho pravomocného skončení. Jsou to účinky procesněprávní a hmotněprávní.

Procesněprávní účinky zahájení řízení:

- vznik překážky věci zahájené (litispendence),
- vznik povinnosti soudu provést řízení a rozhodnout v něm,
- vznik povinnosti soudu zkoumat podmínky řízení,
- trvání místní příslušnosti soudu dané okolnostmi existujícími v době zahájení řízení po celou dobu řízení, i když se tyto okolnosti v průběhu soudního procesu změny – *perpetuatio fori* – trvání místní příslušnosti,
- končí možnost navrhovatele volit mezi více místně příslušnými soudy (ustanovení § 11 odst. 2, § 87 OSŘ).

Hmotněprávní účinky zahájení řízení:

- nemůže dojít k prekluzi práva, pokud bylo uplatněno u soudu v prekluzivní lhůtě,
- dochází ke **stavení běhu promlčecích lhůt**, pokud bylo právo uplatněno v jejich rámci a pokud účastník v řízení řádně pokračuje, zejména je úmyslně neprotahuje.

Byla-li věc postoupena pro nedostatek pravomoci soudu, věcné nebo místní příslušnosti jinému orgánu nebo soudu, zůstávají účinky zahájení řízení zachovány.

7.2.5.2 PRŮBĚH ŘÍZENÍ

Sporné řízení se zahajuje na návrh, a to podáním žaloby. Po podání žaloby postupuje soud i bez dalších návrhů tak, aby věc byla co nejrychleji projednána a rozhodnuta, přitom usiluje o to, aby spor byl vyřešen smírně.

Účinky zahájeného řízení se projevují v hmotněprávní i procesněprávní oblasti. Vzniká procesněprávní vztah mezi žalobcem a soudem, který má povinnost doručit podání žalovanému. Žalobce může seznámit žalovaného s obsahem žaloby, přičemž toto seznámení nemá procesněprávní účinky, ale může mít účinky hmotněprávní.

Ke dni zahájení řízení se váží zejména tyto procesněprávní účinky, a to překážka litispendence, *perpetuatio fori*, vyčerpání práva volit příslušný soud, povinnost soudu postupovat podle návrhů a povinnost účastníků poskytovat součinnost soudu.

Vyvrcholením civilního řízení je jednání. Předseda senátu má povinnost připravit jednání tak, aby zpravidla mohlo být rozhodnuto na jediném jednání. V rámci přípravy jednání je nutno předvolat účastníky a svědky, soud se musí seznámit s danou věcí a zpravidla vyzvat žalovaného k vyjádření, aby měl soud k dispozici stanovisko obou stran. Soud může také zaslat kvalifikovanou výzvu podle ustanovení § 114b OSŘ, kterou může učinit do konce prvního jednání. Pokud se žalovaný nevyjádří, má se za to, že nárok uznává.

Po zahájení řízení předseda senátu především zkoumá, zda jsou splněny podmínky řízení a zda byly odstraněny případné vady v žalobě.

DOKAZOVÁNÍ

Předmětem procesního dokazování jsou ty skutečnosti, které jsou rozhodující z hlediska předmětu řízení. Ve sporném řízení jsou účastníci řízení povinni unést břemeno důkazní a označit důkazy, které prokazují jimi tvrzené skutečnosti. Soud rozhoduje, které z navrhovaných důkazů provede. Soud může provést jiné než účastníky navržené důkazy v případech, kdy jsou potřebné ke zjištění skutkového stavu a vyplývají-li z obsahu spisu. Neoznačí-li účastníci důkazy potřebné k prokázání svých tvrzení, vychází soud při zjišťování skutkového stavu z důkazů, které byly provedeny. Soud může též vzít za svá skutková zjištění shodná tvrzení účastníků.

Některé skutečnosti podle zákona **není třeba dokazovat**. Jsou to:

- skutečnosti obecně známé, tzv. **notoriety** (obecně známá je taková skutečnost, která je známá širokému okruhu osob, byť místně, například že určitá část obce byla zaplavena),
- skutečnosti **známé soudu z jeho činnosti**, tedy skutečnosti úředně soudu známé například ze spisu o jiném sporu,
- **právní předpisy** uveřejněné ve Sbírce zákonů ČR, ohledně nich platí zásada *iura novit curia* – soud zná právo.

Procesní i hmotné právo upravuje tzv. **právní domněnky**, které usnadňují dokazování v případech, kdy je dokazování určité skutečnosti obtížné nebo téměř nemožné. Právní domněnky ukládají soudu, aby učinil určitý konkrétní závěr. Blíže je pojednáno o právních domněnkách v kapitole 5.2.1.

Předběžná otázka neboli prejudiciální otázka je právní otázka, která není sama předmětem řízení, ale na jejímž vyřešení je závislé rozhodnutí ve věci (například v řízení o rozvod manželství je takovou otázkou platnost tohoto manželství apod.). Oprávnění soudu posoudit jakoukoliv právní otázku jako předběžnou, bez ohledu na to, zda patří do civilní pravomoci soudu, vyplývá ze zákona (ustanovení § 135 odst. 2 OSŘ). Výjimkou jsou případy, kdy o takové otázce bylo již pravomocně rozhodnuto příslušným orgánem. Vázanost soudu rozhodnutími jiných orgánů je řešena konkrétně v občanském soudním řádu. Obecně platí, že posouzení prejudiciální otázky neznamena rozhodnutí s účinky právní moci, nýbrž pouze oprávnění soudu posoudit tuto otázku pro účely vlastního rozhodnutí. Jako prejudiciální otázku nemůže také soud řešit skutečnost, zda byl spáchán trestný čin, přestupek nebo jiný správní delikt a kdo je spáchal, jakož i otázky týkající se osobního stavu (například určení otcovství). Řešení prejudiciálních otázek nesmí být nikdy uvedeno ve výroku rozhodnutí, ale pouze v jeho odůvodnění. Příkladem prejudiciální otázky může být v případě kupní smlouvy posouzení její platnosti.

Úvahu soudu nahrazující důkaz občanský soudní řád připouští pouze v omezeném rozsahu. Soud může úvahou určit výši nároků, pokud lze tyto zjistit pouze s nepoměrnými obtížemi nebo je nelze zjistit vůbec. Nejedná se však o volnou úvahu soudu. Taková úvaha musí být přezkoumatelná v instancním postupu.

JEDNOTLIVÉ DŮKAZNÍ PROSTŘEDKY

Za důkaz mohou podle zákona sloužit všechny prostředky, jimiž lze zjistit skutečný stav věci. Zákon uvádí demonstrativně tyto důkazní prostředky:

- **Výslech svědků.** Svědek je fyzická osoba, která sama vnímala svými smysly určitou skutečnost, která je předmětem dokazování. Každá fyzická osoba, která není účastníkem řízení, je povinna dostavit

se na předvolání k soudu a vypovídat jako svědek. Nedostaví-li se, může být předvedena nebo jí soud může uložit pořádkovou pokutu. Je povinna vypovídat pravdu a nic nezamlčet, jinak by se dopustila trestného činu křivé výpovědi. Odepřít výpověď může jen v případě, že by vystavila nebezpečí trestního stíhání sebe nebo osobu blízkou. Důvodnost odepření výpovědi posuzuje soud. O všech těchto skutečnostech musí být svědek soudem poučen.

- **Výslech účastníků řízení** je důkazem podpůrné povahy. Důkaz výslechem účastníků může soud nařídít v řízení sporném pouze tehdy, jestliže dokazovanou skutečnost nelze prokázat jinak a jestliže s tím souhlasí účastník, který má být vyslechnut. Ve sporném řízení je možno podle ustanovení § 22 zákona o zvláštních řízeních soudních výslech účastníka nařídít vždy.
- **Znalecký posudek** je důkazem v případech, kdy rozhodnutí závisí na posouzení skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí a k posouzení není dostatečné odborné vyjádření. Znalec může být požádán o vysvětlení. Znalcem je fyzická osoba zapsaná do seznamu znalců vedeným u krajských soudů a u Ministerstva spravedlnosti. Právní poměry a způsob ustanovení znalců upravuje zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, v platném znění. Znalecký posudek může být předložen na vyžádání soudu nebo může být předložen účastníkem, přičemž musí splňovat požadavky zákona.
- **Zprávy a vyjádření orgánů, fyzických a právnických osob.** Zákon stanoví povinnost každého bezplatně sdělit soudu skutečnosti, které mají význam pro rozhodnutí ve věci samé. Na rozdíl od odborného vyjádření je toto sdělení bezplatné. Tuto povinnost lze vynutit pořádkovou pokutou. Odmítnout soudu sdělit tyto skutečnosti může jen ten, kdo by tak mohl učinit jako svědek.
- **Listiny** jsou významným důkazním prostředkem. Důkaz listinou se provádí při jednání tak, že ji nebo její část předseda senátu přečte nebo sdělí její obsah. Účastníci řízení mají právo vyjádřit se k pravosti a správnosti listiny. Za tím účelem jim má být při jednání listina předložena. Předseda senátu může uložit tomu, kdo má listinu potřebnou k důkazu, aby ji předložil. Listiny se dělí na listiny soukromé a listiny veřejné. Soukromou listinou je například smlouva, uznání dluhu, směnka, šek apod.
- Zvláštní postavení mezi listinami mají tzv. **veřejné listiny**. Jsou to listiny vydané státními orgány České republiky v mezích jejich

pravomoci nebo listiny, které jsou zvláštními předpisy prohlášeny za veřejné. Veřejné listiny potvrzují, že jde o nařízení nebo prohlášení orgánu, který listinu vydal. Platí u nich vyvratitelná právní domněnka, že není-li prokázán opak, platí to, co je v nich osvědčeno nebo potvrzeno. Příkladem veřejné listiny je rodný list, oddací list, živnostenský list, občanský průkaz, cestovní pas, rozsudek soudu apod.

- **Ohledání** je v praxi méně častý důkaz. Jde o přímý důkazní prostředek, neboť soud při něm přímo vnímá vnější vlastnosti ohledávaného předmětu. Ohledání předmětu, který je možno dopravit k soudu, se provádí při jednání. Za tím účelem může předseda senátu uložit tomu, kdo má potřebný předmět, aby jej předložil. Jinak se ohledání provádí na místě, kde se předmět nachází. Jde například o ohledání budovy nebo místa, kde došlo k pracovnímu úrazu apod. Předmětem ohledání může být věc movitá, nemovitost, ale i osoba – lidské tělo.

Po provedeném řízení a dokazování soud zhodnotí provedené důkazy z hlediska jejich důležitosti pro rozhodnutí, jejich zákonnosti a věrohodnosti podle své úvahy, a to každý důkaz zvlášť a všechny v jejich vzájemné souvislosti, přitom přihlíží ke všemu, co vyšlo v řízení najevo. Skutečnost, pro kterou je v zákoně stanovena domněnka, žež připouští důkaz opaku, má soud za prokázanou, pokud v řízení nevyšel najevo opak. V případech, kdy se projednává přímá nebo nepřímá diskriminace, je **přeneseno důkazní břemeno** na žalovaného. Výsledkem tohoto hodnocení jsou skutková zjištění, která tvoří základ pro právní posouzení věci. Jakými úvahami se soud řídil při hodnocení důkazu, vyjádří v odůvodnění písemného vyhotovení rozsudku.

Soud je vázán rozhodnutím příslušných orgánů o tom, že byl spáchán trestný čin, přestupek nebo jiný správní delikt. Jiné otázky je oprávněn posoudit sám, ale bylo-li o ní vydáno rozhodnutí soudem, vychází z něj.

7.2.6 ROZHODNUTÍ SOUDU

Soudy vydávají rozhodnutí, v nichž se autoritativně a závazně vyjadřují o procesních otázkách a o věci samé.

Rozhodnutí se z hlediska formy rozlišují na **rozsudky, usnesení a platební rozkazy**, které mohou být vydány i v elektronické podobě, **evropské platební rozkazy** a **směnečné a šekové platební rozkazy**. Základní forma rozhodnutí je usnesení, nestanoví-li zákon jinak. Jiná forma rozhodnutí je předepsaná ve věci samé, tj. rozsudkem. Pojem věc sama je vykládána jako věc, která je tím předmětem, pro něž se řízení vede.

7.2.6.1 ROZSUDEK

Rozsudek je rozhodnutí soudu o věci samé. Rozsudek patří k nejvýznamnějším rozhodnutím. Vyhláší se vždy jménem republiky a veřejně, a to i když jednání veřejné nebylo. Zákon stanoví jako zásadu, že ve věci samé se rozhoduje rozsudkem. Z této zásady však stanoví výjimky, kdy ve věci samé se rozhoduje usnesením. Tyto výjimky se týkají zejména řízení nesporného (řízení o dědictví, řízení opatrovnické, řízení ve věcech obchodního rejstříku apod.) nebo řízení insolvenčního a exekučního.

Rozsudky se dělí:

- **Podle účinků**, které má rozsudek na hmotněprávní vztahy, dělíme rozsudky na **konstitutivní** a **deklaratorní**. Konstitutivní rozsudek zakládá, mění nebo ruší právní vztah. Je tedy právní skutečností, podobně jako právní úkony či právní události. Konstitutivní účinky má většina rozsudků vydaných v řízení nesporném, například rozsudky o osobním stavu – osvojení, rozvod, neplatnost manželství – a některé rozsudky v majetkové sféře (například rozdělení spoluvlastnictví). Deklaratorní rozsudek není právní skutečností, pouze deklaruje existenci, či neexistenci určitého práva nebo povinnosti či určitého právního vztahu, přičemž tento právní stav existoval již před soudním procesem a rozsudkem se nemění.
- **Podle vztahu rozsudku k žalobě** rozlišujeme rozsudky podobně jako žaloby, tedy **na rozsudky na plnění, rozsudky určovací a rozsudky o osobním vztahu**, popřípadě ještě **rozsudky o založení, změně nebo zrušení právního poměru**. Specifický pro uvedené členění rozsudků je i vliv na jejich vykonatelnost. Vykonatelné exekučně jsou prakticky jen rozsudky na plnění.
- **Podle vztahu k předmětu řízení** můžeme rozlišit rozsudek částečný a mezitímní. Rozsudkem má být rozhodnuto zásadně o celé projednávané věci. Z této zásady existují dvě výjimky, které jsou ovlivněny zásadou rychlosti a hospodárnosti řízení. Zákon připouští jednak rozsudek částečný a jednak rozsudek mezitímní. Oba rozsudky nevyčerpávají celý předmět řízení a liší se tím od rozsudku konečného. **Částečným rozsudkem** je rozhodováno o části nároku, o nároku jen jednoho ze žalobců, o jedné z více věcí spojených ke společnému jednání. Částečný rozsudek může být vydán ve věci, ve které část nároku není sporná. Rozhodnutím o této části umožní soud získání vykonatelného titulu. Po právní moci částečného rozsudku pokračuje v řízení, které skončí konečným rozsudkem. **Mezitímním**

rozsudkem rozhoduje soud o právním základu věci, jímž se vyjadřuje soud k tomu, zda žalobou žalobce má právo na uplatněné právo a v jakém rozsahu. Mezitímní rozsudek může být vydán jen v případech, kdy je dán základ, alespoň pro část jeho nároku. V případě negativního rozhodnutí bude celá žaloba zamítnuta. Mezitímní rozsudek může být využit u žalob na určení neplatnosti výpovědi z pracovního poměru spojených s náhradou mzdy, kdy je nejdříve částečně rozhodnuto a platnosti ukončení pracovního poměru a následně po právní moci rozsudku o výši nároku na náhradu mzdy. Taktéž má uplatnění v otázce náhrady škody, kdy je nejdřív jako předběžná otázka posouzeno, zda zde je odpovědnost za škodu a následně je řešena výše škody.

Rozsudek pro uznání se zakládá na skutečném uznání nebo na fikci, že žalovaný nárok uznal. Uznání může spočívat v procesním úkonu žalovaného, kde nárok uzná v písemném podání nebo při jednání. Účinky uznání taktéž pokud se žalovaný nevyjádří na kvalifikovanou písemnou výzvu soudu (ustanovení § 114b OSŘ).

Rozsudek pro zmeškání (kontumační rozsudek) může být vydán jen při prvním jednání ve věci a pouze za splnění zákonem stanovených podmínek. Tento rozsudek se vydá na návrh žalobce, pokud se žalovaný nedostaví bez řádné omluvy k prvnímu jednání, ačkoliv byl řádně předvolán (10 dnů předem) a poučen o možnosti vydat rozsudek pro zmeškání. Tento rozsudek nelze vydat ve věcech, ohledně kterých není možno uzavřít a schválit smír, a dále nelze takto vydat konstitutivní rozsudek.

U každého rozsudku musí dojít k jeho:

- vynesení,
- vyhlášení,
- písemnému vyhotovení,
- doručení.

Vynesení rozsudku znamená určení jeho obsahu. Týká se zejména případů, kdy rozhoduje senát a kdy se o obsahu rozsudku hlasuje.

Vyhlášením rozsudku se rozumí jeho oznámení ústní formou. Usnesení se vyhláší jen výjimečně. Vyhláší jej předseda senátu, a to vždy veřejně. Musí vždy obsahovat výrokovou část v plném znění, dále se vyhláší i odůvodnění ve zkrácené formě a poučení o odvolání a možnosti výkonu rozhodnutí. Po vyhlášení předseda senátu zpravidla účastníky vyzve, aby se vyjádřili, zda se vzdávají odvolání proti vyhlášenému rozsudku. Pro rozsudek je důležitý právní stav v době jeho vyhlášení. Jakmile soud rozsudek vyhlásí, je jím vázán.

To znamená, že vyhlášením rozsudku se stává závazným jeho výrok, který nelze dodatečně měnit.

Písemné vyhotovení rozsudku obsahuje čtyři části:

- **úvodní část (záhlaví)**, obsahuje úvodní prohlášení „jménem republiky“ včetně označení „Česká republika“ jako státu, jehož jménem je rozsudek činěn, slovo „rozsudek“, dále označení soudu, soudců (samosoudce či složení senátu), označení účastníků řízení a jejich zástupců, účast dalších subjektů na řízení (například účast státního zastupitelství), označení projednávané věci,
- **výrok neboli enuciát**, jehož obsahem je vlastní rozhodnutí ve věci samé, přičemž tento výrok nesmí jít zásadně nad petit, tedy soud nemůže přisoudit žalobci více, než čeho se domáhal v žalobním petitu (výjimky stanoví zákon, neplatí to například u řízení, která je možno zahájit i bez návrhu),
- **odůvodnění výroku**, ve kterém soud uvede stručně a jasně, jaký učinil závěr o skutkovém stavu a na základě jakých důkazů, jakými úvahami se řídil při hodnocení důkazů a jak věc posoudil po právní stránce,
- **poučení** o možnosti podat řádný opravný prostředek nebo o jeho nepřípustnosti a oprávnění podat námitky. Poučení taktéž může obsahovat informaci o tom, zda je přípustné **dovolání** a o lhůtě a místu k jejich podání,
- **den a místo vyhlášení rozsudku.**

Písemné vyhotovení rozsudku podepisuje předseda senátu. Jeho originál se ukládá do soudního spisu. Stejnopis rozsudku je třeba **doručit** účastníkům řízení, a to do vlastních rukou. Pokud je některý z účastníků zastoupen, doručuje se rozsudek pouze tomuto zástupci. Stejnopis rozsudku má soud doručit do 30 dnů od jeho vyhlášení.

Doručením rozsudku začíná běžet lhůta pro podání opravných prostředků. Doručení rozsudku je rovněž předpokladem nabytí jeho právní moci.

Právní moc rozsudku je procesní institut, resp. vlastnost spočívající v jeho konečnosti, závaznosti a nezměnitelnosti. Právní moc rozsudku má dvě stránky, a to formální stránku a materiální stránku. **Formální stránka právní moci** znamená, že řízení je již skončeno, rozhodnutí je konečné a nelze se proti němu odvolat.

Z hlediska okamžiku, kdy rozsudek nabývá právní moci, je třeba rozlišovat rozsudek soudu první instance a rozsudek odvolacího soudu. Rozsudek soudu 1. stupně nabývá právní moci 15. dnem od doručení. V případě, že se účastníci řízení vzdali odvolání, nabývá rozsudek právní moci jeho doručením. Dnem

doručení nabývá právní moci také rozsudek soudu druhé instance, proti němuž není již přípustné odvolání.

Formální právní moc je předpokladem **materiální právní moci**. Tato stránka právní moci znamená, že rozhodnutí se stalo **závazným** (pozitivní stránka) a **nezměnitelným** (stránka negativní). Závazným se pravomocný rozsudek stává vždy pro všechny účastníky řízení a dále pro všechny orgány. Pro jiné osoby než účastníky je závazný jen v případech stanovených zákonem a v rozsahu v něm uvedeném. Výrok pravomocného rozsudku **o osobním stavu je závazný pro každého**. Nezměnitelnost rozsudku znamená, že jakmile bylo o věci pravomocně rozhodnuto, nemůže být projednávána znovu, neboť pravomocné rozhodnutí zakládá překážku věci rozsouzené. Předpokladem je ovšem totožnost účastníků řízení a totožnost předmětu řízení. Nezměnitelnost rozsudku není absolutní. I pravomocné rozsudky lze napadnout za určitých podmínek tzv. mimořádnými opravnými prostředky.

Vykonatelnost je procesní institut, resp. vlastnost rozhodnutí spočívající v jeho vynutitelnosti, především státní mocí, pokud nebude splněno dobrovolně. Okamžik, k němuž se stává rozsudek vykonatelným, stanoví zákon různě podle toho, o jaký rozsudek jde. **Rozsudek na plnění** se stává vykonatelným zásadně až po jeho právní moci, **jakmile uplyne lhůta, která je v něm stanovena k plnění**. Lhůtu k plnění (**pariční lhůtu**) stanoví zákon obecně na tři dny od právní moci a u vyklizení nemovitosti na patnáct dnů od právní moci. Současně zákon připouští, aby tato lhůta byla prodloužena delší lhůtou soudcovskou. Výjimečně může být stanovena předběžná vykonatelnost rozsudku, a to buď přímo zákonem (například u výživného) nebo na návrh soudu. Předběžně vykonatelné rozsudky jsou vykonatelné bez ohledu na právní moc. Lhůta k plnění začíná běžet od doručení rozsudku.

Vykonatelnost lze rozlišovat na formální a materiální, přičemž aby mohlo být dané rozhodnutí nuceně vykonáno, musí být splněny obě zároveň. Formálně je rozhodnutí vykonatelné tehdy, pokud byly při jeho vydání splněny všechny zákonné podmínky. Materiální vykonatelnost zajišťuje, že rozhodnutí je možné reálně vymoci. Materiálně vykonatelné rozhodnutí musí individualizovat oprávněnou a povinnou osobu a konkrétně a zcela určitě stanovit předmětné plnění, včetně lhůt pro plnění.

U ostatních rozsudků, které neukládají povinnost k plnění, splývá okamžik vykonatelnosti s okamžikem právní moci. Vykonatelnost u nich spočívá v tom, že musí být postupováno ve shodě s nimi, a že tento postup lze vynutit různými procesními i mimoprocenými prostředky.

7.2.6.2 USNESENÍ

Usnesení je další formou rozhodnutí soudu. Používá se ve všech případech, kdy není stanovena jiná forma rozhodnutí. Občanský soudní řád nestanoví taxativně případy, kdy soud rozhoduje usnesením. Tedy především v procesních záležitostech, jako je zahájení řízení, podmínky řízení, odmítnutí, změna nebo zpětvzetí návrhu účastníka řízení, přerušení i zastavení řízení, či náklady řízení. Také se jím ale schvaluje soudní smír nebo nařizuje výkon rozhodnutí. Formu usnesení má řada rozhodnutí v řízeních o odvolání a dovolání, rozhodnutí o obnově řízení. Forma usnesení je daná zejména v těch případech, kdy soud nerozhoduje o věci samé. Výjimky stanoví zákon. **Ve věci samé se rozhoduje usnesením** v řízení exekučním a insolvenčním, o výkonu rozhodnutí, v řízení ve věcech dědických, opatrovnických, ve věcech obchodního rejstříku, kapitálového trhu, o úschovách apod. Náležitosti usnesení jsou předepsány méně formálně než u rozsudku. Zákon stanoví, že se na usnesení použije přiměřeně ustanovení o rozsudku. **Rozdíly** mezi rozsudkem a usnesením nejsou však jen v jejich formě a náležitostech. Usnesení mají podle zákona **zjednodušený režim**, týkající se jejich vyhlášení, písemného vyhotovení, doručování i možnosti odvolání, kdy v řadě případů je proti usnesení opravný prostředek vyloučen.

Vykonatelnost usnesení se neváže vždy na jeho právní moc, ta může nastat ještě dříve, například už jen doručením účastníkům řízení, případně uplynutím lhůty k plnění. Soud navíc není usnesením vázán, pokud jím jen upravuje vedení řízení.

7.2.6.3 PLATEBNÍ ROZKAZ

Platební rozkaz je podle OSŘ samostatnou formou rozhodnutí. Jde o rozhodnutí, které soud vydává v tzv. **zkráceném řízení, bez jednání** a bez slyšení žalovaného, pouze na základě tvrzení žalobce. Může být vydán taktéž na elektronický návrh, jakožto elektronický platební rozkaz. V tomto rozhodnutí uloží soud žalovanému, aby **do 15 dnů** buď zaplatil uplatňovanou peněžní částku, anebo aby v téže lhůtě podal **odpor**. Pro vydání platebního rozkazu musí být splněny následující podmínky:

- předmětem žaloby musí být peněžité plnění, jehož výše není omezena,
- žaloba musí obsahovat všechny náležitosti stanovené zákonem,
- k žalobě musí být připojeny listinné důkazy osvědčující existenci nároku.

Platební rozkaz nelze vydat, není-li znám pobyt žalovaného nebo má-li být platební rozkaz doručen žalovanému do ciziny. Pokud soud platební rozkaz

nevydá, nařídí jednání ve věci. Soud nemá povinnost vydat platební rozkaz, i když žalobce jeho vydání navrhuje.

Platební rozkaz je třeba doručit žalovanému **do vlastních rukou**, přičemž náhradní doručení není přípustné. Nelze-li platební rozkaz doručit i jen jednomu ze žalovaných, soud jej usnesením zruší v plném rozsahu.

Podá-li i jen jeden ze žalovaných včas proti platebnímu rozkazu odpor, třebaže v něm nejsou uvedeny důvody, ruší se tím platební rozkaz v plném rozsahu a soud nařídí jednání.

Platební rozkaz, proti kterému nebyl podán odpor, **má stejné účinky jako pravomocný rozsudek**.

7.2.6.4 ELEKTRONICKÝ PLATEBNÍ ROZKAZ

Institut **elektronického platebního rozkazu** je upraven v ustanovení § 174a OSŘ. Elektronický platební rozkaz může být vydán, jsou-li splněny tyto podmínky:

- návrh je podán na elektronickém formuláři,
- návrh je podepsán uznávaným elektronickým podpisem,
- požadované peněžité plnění nepřevyšuje částku 1 000 000 Kč.

Pokud návrh na vydání elektronického platebního rozkazu neobsahuje všechny zákonem stanovené náležitosti, nebo pokud je nesrozumitelný anebo neurčitý, předseda senátu usnesením tento návrh odmítne.

Elektronický platební rozkaz nelze vydat:

- pokračuje-li soud v řízení po jeho přerušení,
- nebyl-li zaplacen soudní poplatek.

Na řízení se přiměřeně použijí ustanovení o platebním rozkazu. Odpor je nutno podat do 15 dnů a odpor lze podat také na elektronickém formuláři podepsaném zaručeným elektronickým podpisem.

7.2.6.5 EVROPSKÝ PLATEBNÍ ROZKAZ

Evropský platební rozkaz je upraven v nařízení Evropského parlamentu a Rady ES č. 1896/2006 o evropském platebním rozkazu a v ustanovení § 174b OSŘ.

Evropský platební rozkaz lze vydat v občanských a obchodních věcech v přeshraničních případech, tedy kdy účastníci mají bydliště nebo sídlo v odlišných členských státech Evropské unie.

Evropský platební rozkaz lze vydat na návrh, který musí být učiněn na předepsaném formuláři. Pokud formulář návrhu není úplný, poskytne soud žalobci příležitost návrh doplnit nebo opravit do určitého data, pokud nárok není

zjevně neopodstatněný nebo nepřipustný. Osoba, která obdrží evropský platební rozkaz, může podat odpor ve lhůtě 30 dnů.

V případě, že je podán odpor, pokračuje civilní řízení podle vnitrostátních předpisů.

7.2.6.6 SMĚNEČNÝ A ŠEKOVÝ PLATEBNÍ ROZKAZ

Směnečný a šekový platební rozkaz má určité odlišnosti od platebního rozkazu:

- k žalobě musí být připojena v prvopisu směnka nebo šek, o jejichž pravosti není pochyb, popřípadě další listiny nutné k uplatnění práva,
- žalobce musí vydání tohoto platebního rozkazu sám navrhnout,
- soud má potom povinnost ho vydat a uložit v něm žalovanému, aby zaplatil směnečnou, šekovou sumu **do patnácti dnů** od jeho doručení, nebo v téže lhůtě podal námitky, **v nichž musí uvést vše, co proti směnečnému nebo šekovému platebnímu rozkazu namítá**.

Obranou proti tomuto směnečnému nebo šekovému platebnímu rozkazu jsou **námítky**, nikoliv odpor. Námítky na rozdíl od odporu neruší vydaný směnečný (šekový) platební rozkaz. Včasné podané námítky, které jsou odůvodněny, odkládají jeho právní moc a vykonatelnost. Na základě včas podaných námitek nařídí soud k jejich projednání jednání. Pozdě podané námítky nebo námítky, které neobsahují odůvodnění, soud odmítne. Pro projednání námitek tak platí koncentrační zásada. V rozsudku soud vysloví, zda směnečný (šekový) platební rozkaz ponechává v platnosti, nebo zda ho zrušuje a v jakém rozsahu.

Náhradní doručení směnečného (šekového) platebního rozkazu žalovanému není vyloučeno.

7.2.7 OPRAVNÉ ŘÍZENÍ

Jednou ze základních zásad civilního řízení je **možnost přezkumu prvoinstančního rozhodnutí**. I když je úkolem soudů, aby správně zjistily skutkový stav a správně též aplikovaly příslušné právní normy, je nutností počítat s tím, že v průběhu řízení může dojít k nejrůznějším **omylům, vadám, či nesprávnostem**. Právě nápravu vad nesprávností a omylů zajišťuje **opravné řízení**, jehož účelem je náprava konkrétního rozhodnutí. Tímto je sledován zájem jak jednotlivců, tak i zájem veřejný, protože cílem soudního řízení je rozhodnutí věcně správné a spravedlivé **Jednou z právních záruk zákonnosti** je náprava

vadných individuálních právních aktů, které jsou výsledkem rozhodovací činnosti státních orgánů.

Opravný prostředek je procesním úkonem účastníka řízení, kterým se domáhá přezkoumání rozhodnutí. Opravné prostředky se dělí na **řádné** a **mimořádné**. Řádný opravný prostředek napadá rozhodnutí, které dosud nenabylo právní moci. **Řádným** opravným prostředkem je podle platného práva **odvolání**. Mimořádné opravné prostředky směřují proti pravomocným rozhodnutím. Jsou průlomem do právní jistoty, neboť rozhodnutí, která napadají, jsou již závazná. **Mimořádnými** opravnými prostředky jsou podle OSŘ **dovolání, obnova řízení a žaloba pro zmatečnost**.

7.2.7.1 ŘÁDNÉ OPRAVNÉ PROSTŘEDKY – ODVOLÁNÍ

Odvolání je řádný opravný prostředek, kterým lze napadnout rozhodnutí okresního nebo krajského soudu vydané v řízení v prvním stupni, pokud to zákon nevylučuje a pokud nenabylo právní moci. Odvolání je založeno na apelačním opravném systému. Podle úpravy obsažené v občanském soudním řádu se jedná ve sporném řízení o neúplnou apelaci. Princip neúplné apelace se uplatňuje při odvolání proti rozsudkům ve sporném řízení. Odlišnosti platí pro odvolání ve věcech rozsudků pro uznání pro zmeškání a pro výkon rozhodnutí a insolvenčních, kde je příznačné, že vychází z principů úplné apelace. Nemeritorní rozhodnutí jsou přezkoumávána na principu úplné apelace.

Odvolání, které jako řádný opravný prostředek směřuje proti nepravomocnému rozhodnutí soudu, není způsobilým opravným prostředkem k nesprávným rozhodnutím soudu, která již nabyla právní moci. Mohou nastat případy, kdy nesprávné rozhodnutí soudu nemůže obstát jako spravedlivé z hlediska správnosti a úplnosti svého skutkového podkladu nebo kdy pravomocné rozhodnutí trpí takovými vadami, jež představují porušení základních principů civilního řízení.

Odvoláním lze napadnout jak rozsudek, tak usnesení soudu prvního stupně. Zákon vylučuje možnost odvolání u řady usnesení, vyjmenovaných taxativně v ustanovení § 202 OSŘ. Jde o usnesení procesní povahy, která soud přijímá zejména k vedení řízení. Z rozsudků zákon vyjímá možnost odvolání proti rozsudku, jímž bylo rozhodnuto o peněžitém plnění nepřevyšujícím 10 000 Kč.

Lhůta pro podání odvolání činí **15 dnů od doručení písemného vyhotovení rozhodnutí soudu, proti jehož rozhodnutí směřuje**.

Kromě **obecných náležitostí** každého podání musí být v odvolání uvedeno:

- proti kterému **rozhodnutí** směřuje,
- v jakém **rozsahu** je napadá,

- v čem je spatřována nesprávnost rozhodnutí nebo postupu soudu (**odvolací důvod**),
- čeho se odvolatel domáhá (**odvolací návrh**).

Zákon stanoví tzv. **způsobilé odvolací důvody**. Patří mezi ně zejména nesplnění podmínek řízení, které je uváděno jako způsobilý důvod u všech opravných řízení, tj. že soud prvního stupně nepřihlédl k odvolatelem tvrzeným skutečnostem nebo k jím označeným důkazům, dále že řízení je postiženo jinou vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, neúplné zjištění skutkového stavu, nesprávné právní posouzení věci atd. Skutečnosti nebo důkazy, které nebyly uplatněny před soudem první instance, mohou být uplatněny v odvolacím řízení jen za podmínek stanovených zákonem v souladu se zásadou koncentrace.

S podáním odvolání jsou spojeny dva základní **účinky odvolání**, a to **devolutivní** a **suspenzivní**. Suspenzivní účinek spočívá v tom, že podáním odvolání se **odkládá právní moc** napadeného rozhodnutí soudu prvního stupně. **Devolutivní** účinek spočívá v tom, že oprávnění pokračovat dále v řízení o věci, oprávnění věc projednat a rozhodnout, přechází ze soudu prvního stupně na odvolací soud, který je instančně vyšší. Devolutivní účinek odvolání je prolomen u některých usnesení soudu 1. instance, kde zákon umožňuje, aby o odvolání rozhodl tentýž soud v rámci tzv. autoremedury, pokud ovšem odvolání v plném rozsahu vyhoví.

Podáním odvolání řízení vlastně pokračuje. Podílí se na něm svou činností jak soud, který napadené rozhodnutí vydal, tak soud 2. instance. Soud, proti jehož rozhodnutí odvolání směřuje, činí všechny přípravné úkony k tomu, aby odvolací soud mohl bez zbytečných průtahů rozhodnout. Pouze v případě, že je odvolání podáno **opožděně**, vydá usnesení o jeho odmítnutí. Jinak zašle odvolání ostatním účastníkům řízení, opatří důkazy a listiny, jichž se účastníci dovolávají, zkoumá, zda jsou splněny podmínky řízení, a po uplynutí lhůty k odvolání zašle věc se zprávou odvolacímu soudu.

Odvolací soud přezkoumává napadené rozhodnutí v mezích, které vymezil odvolatel v odvolání. Z této zásady se uplatní několik výjimek, a to, že odvolací soud není vázán návrhem přezkumu ve věcech, v nichž může zahájit řízení i bez návrhu (zejména v nesporném řízení) a v případech, kdy na napadeném rozhodnutí je závislý výrok, který odvoláním nebyl dotčen.

Přezkumná činnost soudu zahrnuje přezkum po stránce kvalitativní tj. jak hmotněprávní posouzení věci, tak aplikaci procesněprávních předpisů, na rozdíl o kvantitativní stránky, která je určena podaným odvoláním.

Odvolací soud:

- **odmítne usnesením odvolání**, které bylo podáno někým, kdo k němu není oprávněn, nebo které směřuje proti rozhodnutí, proti němuž není přípustné, nebo které bylo podáno opožděně,
- **potvrdí** rozhodnutí, které je věcně správné,
- **změní rozhodnutí**, jestliže soud 1. stupně rozhodl nesprávně, ačkoliv správně zjistil skutkový stav, nebo změni rozhodnutí po doplnění dokazování na základě nově zjištěného skutkového stavu nebo změni rozhodnutí v případě, že schválí smír mezi účastníky,
- **zruší rozhodnutí**, například z důvodu, že je zapotřebí provádět rozsáhlejší dokazování ke zjištění skutkového stavu a vrátí věc soudu 1. stupně k dalšímu řízení nebo zruší rozhodnutí a zastaví řízení pro neodstranitelný nedostatek podmínek řízení.

Odvolací soud může rozhodnutí soudu 1. stupně zrušit, i když je navrhována jeho změna, a naopak. Odvolací soud rozhoduje **rozsudkem**, jestliže **potvrzuje** nebo **mění rozsudek**, **jinak rozhoduje usnesením**.

NÁMITKY

Proti rozhodnutí vydanému vyšším soudním úředníkem v občanském soudním řízení nebo soudním řízení správním, proti němuž nelze podat odvolání, odpor nebo námitky podle občanského soudního řádu, může účastník řízení podat **námitky** do 15 dnů ode dne doručení jeho písemného vyhotovení. V námitkách nelze uplatnit nové skutečnosti nebo důkazy. O těchto námitkách rozhodne předseda senátu, který rozhodnutí vydané vyšším soudním úředníkem bez jednání potvrdí nebo změni. Proti rozhodnutí předsedy senátu o námitkách, o odmítnutí námitek nebo o zastavení námitkového řízení, není odvolání přípustné. Doručené rozhodnutí vyššího soudního úředníka, proti kterému již není možné podat námitky, je v právní moci. Není-li v tomto zákoně stanoveno jinak, použijí se na námitkové řízení ustanovení upravující odvolání podle občanského soudního řádu obdobně.

7.2.7.2 MIMOŘÁDNÉ OPRAVNÉ PROSTŘEDKY

DOVOLÁNÍ

Dovolání je mimořádný opravný prostředek, který lze podat jen tehdy, směřuje-li proti pravomocnému rozhodnutí, tj. směřuje-li proti rozhodnutí odvolacího soudu a zákon ho připouští.

Není-li některá z podmínek dána, bude dovolání odmítnuto. O dovolání je zpravidla rozhodováno bez jednání, přičemž se uplatňuje při rozhodování **kasací princip**.

Dovolání je přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe odvolacího soudu nebo která v rozhodování odvolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak. Zákon také stanoví případy, kdy dovolání **není možné** (například ve věcech upravených v části druhé občanského zákoníku, je-li řízení o nich vedeno podle tohoto zákona a nejedná-li se o manželské majetkové právo – statusové věci týkající se manželství, ve věcech upravených zákonem o registrovaném partnerství, ve věcech, v nichž bylo rozhodnuto o peněžitém plnění nepřevyšujícím 50 000 Kč, ledaže jde o vztahy ze spotřebitelských smluv a o pracovněprávní vztahy, ve věcech odkladu provedení výkonu rozhodnutí nebo exekuce, proti usnesení, jímž bylo rozhodnuto o žalobě z rušené držby atd.).

Účastník může podat dovolání **do dvou měsíců** od doručení rozhodnutí odvolacího soudu u soudu, který rozhodoval v prvním stupni. Účastník řízení musí být zastoupen **advokátem** (pokud ovšem sám nemá právnické vzdělání).

Vedle obecných náležitostí podání **musí být v dovolání uvedeno**:

- proti kterému rozhodnutí směřuje,
- v jakém rozsahu se rozhodnutí napadá,
- vymezení důvodu dovolání,
- v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání,

čeho se dovolatel domáhá (dovolací návrh).

Dovolání lze podat **pouze z důvodu**, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Dovolatel je povinen uvést právní posouzení věci, které pokládá za nesprávné, a vyloží, v čem spočívá nesprávnost tohoto právního posouzení. V dovolání **nelze uplatnit nové skutečnosti nebo důkazy**.

Dovolání **nemá vliv na právní moc a vykonatelnost** rozhodnutí. Dovolací soud rozhoduje o dovolání zásadně bez jednání. Dovolacím soudem je Nejvyšší soud. Výsledkem dovolání je rozhodnutí, které má podstatný význam z hlediska rozhodovací praxe soudů, v tomto smyslu slouží dovolání ke sjednocování judikatury obecných soudů.

Rozhodnutí dovolacího soudu:

- pokud je dovolání zjevně **bezdůvodné**, dovolací soud ho **odmítne**,
- dojde-li k závěru, že rozhodnutí odvolacího soudu je **správné**, dovolání **zamítne**,
- rozhodnutí odvolacího soudu **zruší**, jestliže je dovolání důvodné, a **vrátí** mu věc k dalšímu řízení. Pokud platí důvody zrušení i na rozhodnutí soudu 1. stupně, zruší i toto rozhodnutí a vrátí věc k dalšímu řízení soudu 1. stupně.

Dovolací soud rozhoduje **rozsudkem**, jestliže **zamítá** dovolání nebo jestliže **ruší rozsudek odvolacího soudu**, jinak rozhoduje usnesením.

ŽALOBA NA OBNOVU ŘÍZENÍ

Žaloba na obnovu řízení je prostředkem nápravy v pravomocně skončených věcech, v nichž nebyl skutkový stav v původním řízení zjištěn úplně či správně.

Je koncipována jako mimořádný opravný prostředek, který slouží k tomu, aby mohl být projednán znovu pravomocně skončený spor nebo jiná právní věc, jestliže jsou tu skutečnosti, rozhodnutí nebo důkazy, pro které původní rozhodnutí nemůže obstát. Pomocí žaloby na obnovu řízení lze dosáhnout nápravy ve věcech, v nichž nebyl skutkový stav zjištěn správně nebo úplně. To lze jen v těch případech, kdy účastník domáhající se obnovy nemohl použít bez své viny důkazy v původním řízení a současně tyto důkazy mohou přivodit příznivější rozhodnutí.

Žaloba **není přípustná**:

- proti rozsudkům, kterými se rozvádí manželství, je určena jeho neplatnost nebo že není,
- jen proti důvodům rozhodnutí,
- proti rozsudkům a usnesením, jejichž zrušení či změny lze dosáhnout i jinak, nepočítaje v to dovolání (zde má zákon na mysli rozhodnutí vydaná s tzv. výhradou změny poměrů, například zjistí-li soud, že osoba prohlášená za mrtvou žije, zruší své rozhodnutí i bez návrhu).

Zákonné důvody obnovy uvádí zákon taxativně:

- jsou-li tu **nové skutečnosti, rozhodnutí nebo důkazy, které účastník bez své viny nemohl použít v původním řízení, pokud pro něj mohou přivodit příznivější rozhodnutí ve věci**,
- lze-li **provést důkazy**, které nemohly být provedeny v původním řízení, pokud mohou přivodit pro účastníka příznivější rozhodnutí ve věci (tedy pokud důkaz existoval, ale nemohl být proveden například proto, že nikdo nevěděl, kde se nachází určitá listina).

Pro podání žaloby na obnovu řízení jsou stanoveny **záonné lhůty**. Je to subjektivní lhůta **tři měsíce**, která začíná běžet od doby, kdy se účastník dozvěděl o důvodu obnovy, nebo od doby, kdy jej mohl uplatnit. A **objektivní lhůta tři roky** od právní moci napadeného rozhodnutí. Výjimečně může být žaloba podána i po uplynutí této objektivní lhůty (ustanovení § 233 odst. 2 OSŘ).

Žaloba na obnovu řízení musí vedle obecných náležitostí podání **obsahovat**:

- označení rozhodnutí, proti němuž směřuje,
- v jakém rozsahu je napadáno,
- důvody obnovy řízení,
- důkazy o tom, že žaloba byla podána včas, i o její důvodnosti,
- čeho se účastník domáhá.

Žalobu projedná a rozhodne o ní soud, který o věci rozhodoval v prvním stupni. Žalobu soud usnesením buď zamítne, nebo povolí obnovu řízení. Usnesením o povolení obnovy je odstraněna překážka věci rozhodnuté. Po nabytí právní moci tohoto usnesení soud prvního stupně věc znovu bez dalšího návrhu projedná.

ŽALOBA PRO ZMATEČNOST

Žaloba pro zmatečnost je právním institutem, který slouží k nápravě věci, v níž došlo k závažným procesněprávním nedostatkům. Žaloba pro zmatečnost je koncipována jako mimořádný opravný prostředek. Žalobou pro zmatečnost se nelze domáhat nápravy pochybení ve zjištění skutkového stavu. Řízení o žalobě pro zmatečnost je založeno na **kasačním principu**, který spočívá v tom, že soud příslušný k rozhodnutí o žalobě v případě její důvodnosti napadené rozhodnutí zruší.

Předmětem žaloby jsou pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu i soudu první instance, kterými bylo řízení skončeno nebo kterými bylo rozhodnuto ve věci samé. Důvodem podání žaloby je zejména nedostatek podmínek řízení (nejsou dány: pravomoc soudů, způsobilost být účastníkem, procesní způsobilost, návrh, rozhodoval vyloučený soudce nebo přisedící, nesprávné obsazení soudu, rozhodnutí v neprospěch účastníka v důsledku trestného činu soudce nebo přisedícího, odnětí možnosti účastníka jednat před soudem, *res iudicata* litispence).

Žaloba **není přípustná** ve stejných případech jako u obnovy řízení. Žaloba má **stejně náležitosti jako žaloba na obnovu řízení**. Žalobu je třeba podat **do tří měsíců od doručení napadeného rozhodnutí**, pokud není stanoveno

jinak. Žalobu projedná zásadně soud, který ve věci rozhodoval v prvním stupni. Výjimky stanoví zákon.

Soud rozhoduje **usnesením**. Proti stejnému rozhodnutí může být podána jak žaloba na obnovu řízení, tak žaloba pro zmatečnost. V takovém případě soud spojí obě žaloby k jejich projednání. Pokud bylo proti napadenému rozhodnutí podáno též dovolání, soud řízení o žalobě přeruší až do rozhodnutí dovolacího soudu.

7.2.8 ŘÍZENÍ EXEKUČNÍ (VÝKON ROZHODNUTÍ)

Právo by bylo samoúčelné, pokud by nebylo zajištěno jeho **vymáhání**. Je-li zajištěno, že soud rozhodne spor nebo upraví práva a povinnosti účastníků autoritativním způsobem, musí stát taktéž zajistit vymahatelnost tohoto nalezeného práva.

Občanské soudní řízení má proto relativně dvě samostatná odvětví. Spory a jiné věci soudy rozhodují v tzv. **nalézacím řízení**. V případě, že soudní rozhodnutí není dobrovolně respektováno, vynucuje se splnění povinnosti v tzv. **řízení vykonávacím**, které je vedeno soudem, nebo **exekučním řízením**, které je prováděno exekutorem.

Exekuční řízení neboli řízení vykonávací je přitom řízení zcela samostatné a na nalézacím řízení nezávislé. Projevuje se tím, že jeho prostřednictvím jsou vymáhány povinnosti, které byly uloženy rozhodnutími soudu. V rámci výkonu rozhodnutí nelze vykonat tituly, které se vykonávají ve správním nebo daňovém řízení.

V tuzemsku funguje tzv. **dvojkolejnost výkonu rozhodnutí**. Výkon rozhodnutí může provádět buď sám soud prostřednictvím svých vykonavatelů, nebo pověřený soudní exekutor.

Předpokladem pro exekuční řízení je:

- exekuční titul,
- nesplnění povinnosti uložené exekučním titulem dobrovolně,
- návrh na zahájení řízení o exekuci.

7.2.8.1 EXEKUČNÍ TITUL

Exekučním titulem se obecně rozumí listina vydaná k tomu oprávněným orgánem, která má předepsanou formu, ukládá určité osobě (povinnému) **povinnost v určité lhůtě něco plnit** a je vykonatelná – opatřená doložkou vykonatelnosti.

Těmito listinami jsou:

- vykonatelná rozhodnutí soudů (rozsudky a usnesení soudů ukládající povinnost něco plnit, platební rozkaz, směnečný a šekový platební rozkaz, usnesení soudu, kterým byl schválen smír mezi účastníky) a jiných orgánů činných v trestním řízení, pokud přiznávají právo nebo postihují majetek,
- vykonatelná rozhodnutí soudů ve správním soudnictví,
- vykonatelná rozhodnutí rozhodčích komisí a smírů jimi schválených,
- vykonatelná rozhodnutí státních notářství a dohod jimi schválených,
- notářské zápisy se svolením k vykonatelnosti,
- vykonatelná rozhodnutí a jiných exekučních titulů orgánů veřejné moci,
- rozhodnutí orgánů Evropských společenství,
- jiná vykonatelná rozhodnutí, schválené smíry a listiny, jejichž soudní výkon připouští zákon s výjimkou titulu, který se vykonává ve správním nebo daňovém řízení.

EXEKUČNÍ ŘÍZENÍ

Účastníky řízení jsou **oprávněný a povinný**. V případě společného jmění manželů je účastníkem i manžel povinného. Pro **výkon soudního rozhodnutí** je věcně příslušný okresní soud, místně příslušný je obecný soud povinného, popřípadě dlužníka povinného. Řízení se zahajuje na návrh oprávněného podaný k příslušnému soudu, který musí obsahovat kromě obecných náležitostí podání také označení oprávněného a povinného, způsob provedení výkonu rozhodnutí a musí být k němu přiložen exekuční titul. U nepeněžitých plnění oprávněný způsob výkonu rozhodnutí nenavrhuje, určí jej soud.

Exekuční řízení se zahajuje na návrh oprávněného podaný k soudnímu exekutorovi, který je pověřen příslušným okresním soudem k provedení exekuce. V rámci exekučního řízení se neurčuje způsob provedení exekuce.

7.2.8.2 ZPŮSOBY PROVEDENÍ VÝKONU ROZHODNUTÍ

Nařídit a provést výkon rozhodnutí lze jen **způsoby uvedenými v zákoně**.

Výkon rozhodnutí ukládající zaplacení **peněžitě** částky lze provést:

- srážkami ze mzdy či jiných příjmů povinného,
- příkázáním pohledávky, a to z účtu u peněžního ústavu nebo příkázáním jiných pohledávek,

- postizením jiných majetkových práv (například prodej podílu),
- správou nemovité věci,
- prodejem movitých věcí a nemovitostí,
- prodejem spoluvlastnického podílu,
- postizením závodu (i postizením části závodu, postizením spolumajitele závodu, postizením rodinného závodu),
- zřízením soudcovského zástavního práva k nemovitostem.

Výkon rozhodnutí ukládající **jinou povinnost než je peněžité plnění**, lze podle povahy věci provést:

- vyklizením (bez náhrady nebo se zajištěním bytové náhrady či přístřeší),
- odebráním věci,
- rozdělením společné věci,
- provedením prací a výkonů,
- ukládá-li vykonávané rozhodnutí jinou povinnost, uloží soud za porušení této povinnosti povinnému pokutu až do výše 100 000 Kč, a to i opětovně. Jinou povinností se rozumí nezastupitelné jednání, zdržení se nebo strpění nějakého jednání.

Na žádost oprávněného, kterému bylo přiznáno právo na zaplacení peněžité částky, se soud povinného dotáže, zda a od koho pobírá mzdu nebo jiný pravidelný příjem, popřípadě u které banky má své účty a jaká jsou jejich čísla. Povinný musí soudu odpovědět pod hrozbou **pořádkové pokuty** do jednoho týdne od doručení dotazu.

Významné je ustanovení upravující institut „prohlášení o majetku povinného“, kdy na návrh oprávněného se musí povinný dostavit osobně k výsledku u soudu a označit svůj majetek, přičemž uvedení nepravdivých nebo neúplných údajů v tomto prohlášení jsou trestným činem.

7.2.8.3 OCHRANA TŘETÍCH OSOB

Při výkonu rozhodnutí může být pro uspokojení oprávněného věřitele použit jen takový majetek, který k tomuto účelu smí být použit podle hmotného práva. K uspokojení vymáhaného nároku tak smí být použit pouze majetek ve vlastnictví povinného.

Zajištění ochrany práv třetích osob je zajištěno procesněprávními prostředky, přičemž zejména se jedná o vylučovací či excindační žalobu, která se podává proti oprávněnému věřiteli a prostřednictvím které mohou třetí osoby uplatňovat svá práva. Tato žaloba je způsobilým prostředkem, dokud nebyl majetek zpeněžen. Došlo-li k prodeji, musí být práva uplatňována vůči

nabyvateli. Kromě excindační žaloby slouží k ochraně žaloba z lepšího práva. Ta vychází z předpokladu, že neprávem se obohatí každý oprávněný nebo jiný věřitel, jemuž podle výsledku vykonávacího řízení byl vyplacen výtěžek z prodeje nebo jiného zpeněžení, ačkoliv na výtěžek měl podle hmotného práva lepší právo někdo jiný. Nemůže zpochybnit výsledek vykonávacího řízení, ale může odčerpat majetkový prospěch.

7.3 TRESTNÍ PRÁVO PROCESNÍ

Trestní právo procesní upravuje závazný postup orgánů činných v trestním řízení při zjišťování, zda došlo ke spáchání trestného činu, prokazování spáchání trestného činu a v případě, že došlo k prokázání i ukládání a výkon trestů a ochranných opatření. Trestní právo procesní upravuje práva a povinnosti osob, vůči kterým se vede trestní řízení, případně jiných osob.

7.4 SPRÁVNÍ ŘÍZENÍ

Základním pramenem správního práva je správní řád, který upravuje **správní řízení**. Správní řízení je postup správního orgánu, jehož účelem je vydání rozhodnutí, jímž se v určité věci zakládají, mění nebo ruší práva anebo povinnosti jmenovitě určené osoby nebo jímž se v určité věci prohlašuje, že taková osoba práva nebo povinnosti má anebo nemá.

7.5 VÝKLAD (INTERPRETACE) PRÁVA

7.5.1 POJEM

S **intepretací**, resp. poznáváním a pochopením skutečnosti se setkáváme běžně nejen pro oblast práva. Souvisí s kognitivní funkcí lidského mozku. Z tohoto pohledu je interpretace součástí metodologie většiny společenských věd. Interpretovat je nutné nejen například psané texty, ale také jiné hmotné i nehmotné jevy, umělecká díla apod.

Pro aplikaci právních norem je potřeba nejprve jejich obsah poznat a správně interpretovat. Tento výklad (interpretace) práva lze definovat jako **objasnění smyslu a obsahu právních norem, vyjádřených v normativních aktech, za účelem jejich pochopení a aplikace**. Interpretace je nutná především s ohledem na abstraktní charakter, který se musí pro účely aplikace konkretizovat na individuálně určený případ.

V rámci procesu interpretace práva se využívá různých druhů metod, které umožňují různorodý pohled na interpretovaná pravidla.